

LAISVOJI MINTIS

FREE THOUGHT.

Mēnesinis Iliustruotas Mokslo ir Literaturos Laikraštis, leidziamas Bendrovēs "Laisvoji Mintis" Chicago, Ill. ir Scranton, Pa

All communications must be addressed to "Laisvoji Mintis", 3252 So. Halsted St., Chicago, Ill., or 1419 N. Main Ave., Scranton, Pa.

No. 26-27 Chicago, Ill. & Scranton, Pa., Balan. ir Geguž. (April & May) mēn. 1912 m. III TOMAS
 Entered as Second Class Matter July 29, 1910, at the Post Office at Chicago, Ill., under the Act of March 3, 1879 III-rd VOL.

Manager A. Olszewski, 3252 So. Halsted St., Chicago, Ill.

Henryk Dąbrowski

J. Šliupas.

Laisvieji Mulioriai ir kitos Draugijos Lietuvoje, 100 metų atgal.

(Pasak B. Limanovskio ir kitų)

(Žr. L. M. 25).

Mochnackis ir Barzykovskis apipasakojo ganėtinai su išgalėmis dėjas slaptų sąjungų ir suokalbių Lenkijoje... Laisva tautiškoji muliorystė, besiplatindama Poznaniškiuose, jau nuo pirmo laipsnio turėjo patriotiškai politikišką pobūdį. Patį vardai tapo atmainyti: organizaciją pavadino *Dalgininkų* (kosinjėrių) *Sąjunga*, ložas-gi pavadino gminomis. Tatai gelbėjo išsiskirti didlenkiškajai sąjungai, o iš kitos pusės, kad užbėgus pasekmėms denunciacijos vieno iš narių, Lukasinskis panaikino visas beėsančias ložas tautiškos muliorystės, ir iš parinktinių narių įsteigė slaptą *tautišką muliorystę*. Ir veikiai išėjo ukazas uždraudžiantis laisvą muliorystę.

Kad iš naujo užmezgus vienybę tarp sąjungų, iš Poznaniaus atkako į Varšavą generolas Uminskis ir pulkininkas Prądzynskis, ir susitarė su Lukasinskiu bei kitais nariais. Visi sutiko, kad organizacija yra reikalinga, kuri rištų kruvon visas dalis išdraskytos Lenkijos ir stengtųsi atgauti pilningą nepriklausomumą. Perstatant Uminskiui, įsteigta Varšavoje centralinis komitetas, ir į tą komitetą įėjo Lukasinskis, Machnickis, papulkininkas Virbalavyčius, švogeriš Lukasinskio, oficerias Kozakovskis, laikraštiniškas Theodoras Moravskis, Prądzynskis ir Švetteris, kuris iš kareivio patapo advokatu. Išskyrus Moravskį—galima sakyti—visi buvo kareiviai. Komiteto siekiu buvo sumegzti visas esančias politikiškas sąjungas, suteikti vienodą organizaciją ir vadovauti visam veiklumui. Pirmsėdžiu tapo išrinktas Virbalavyčius, bet tikruoju vadu buvo kaip ir pirma Lukasinskis. Tai buvo bene pavasaryje 1821 m.

Planą organizacijai išdirbo Moravskis. Dešimtis narių sudaro gminą, 10 gminų vienyjasi į aprubę, o keletas aprubių—į provinciją. Gminos viršininkas tik-tai pats susinešinėjo su aprubės mistru, o pats tik-tai aprubės mistras su provincijos perdėtiniu. Su centraliniu komitetu tiesiog tesusiznodavo tik-tai provincijų perdėtiniai. Provincijų paskirta septynios: kariumenė, Kongresinė Karalystė, Poznaniškė su Kališiaus vaivadija, Lietuva, Volynija, Krokuvos respublika ir Galicija. Sąjunga gavo vardą *Tautiškai Patriotiškosios Draugijos*.

Sąjungos platinimui iškako: Uminskis į Poznaniškę, A. Cichovskis į Kališių, Oborskis, kurs ilgainiui parodė didelę dvasos silpnybę, į Lietuvą, Sobanskis į Volyniją, Jordanas į Krokuvius. Emisarai rado lauką gerai prirengtą, ir sąjunga, išskyrus Galiciją, visur greitai platinosi. Lietuvoje ir Volynijoje veikiai susitaisė provincionalės dumos. Volynijoje Rovno aprubės mistru

tapo St. Worcell, Lucko—Narcisas Alizar. Reikalingu skaitė įsteigti Rusijoje dvi nauji provinciji: Podoliją ir Ukrainą. Kijevas atlošė sąjungos historijoje labai svarbią rolę.

Lietuvoje organizacija taip-gi atsistojo ant drutos papėdės. Provincijos perdėtiniu tapo Mikolas Römeris, vienas iš vyriausių pirmininkų tautiškos laisvamuliorystės. Gminų steigimu veikliai užsiėmė: Zaviša, Bilevyčius ir Gruzevskis. Į sąjungą stoji žmonės visatinai žinomi ir didelę įtekmę turinti. Vėlesniame laike tapo atidengta slapta sąjunga lietuviškame korpuse, žinoma po vardu *Karės Draugų*. Ar ji vėliaus ar anksčiaus buvo atsiradusi, nežinia. Visgi kada vėliaus lenkiškiejie suokalbininkai sandoravosi su maskoliškais, šitie reikalavo, “kad lenkai paimtų ant savęs lietuviškąjį korpusą, nėra jie neturį ten jokios įtekmės ir jokių su juomi neužmezgė prietikių, skaitydami jį lenkišku.”

Barzykovskis sako, kad Machnickiui įnešus buvo nutarta deputaciją išsiųsti pas gen. Kniazevyčių, siuliant jam vyriausią vadovystą, o jaigu jis atsisakytų, toji deputacija turėjo kreiptiesi prie gen. Kosinskio su tuomi pačiu pasiulymu. H. Dąbrėvskis jau tame laike nebuvo gyvas, tad jiedu buvo veikliausiu ir gabiausiu kariautoju iš legijonų gadyneš. Kniazavyčiaus išrinkimas buvo labai svarbus ir dėlei to, kad aplink ta laiką išėjo iš spaudos nedidelis veikalėlis, kurs padarė didoką įspaudą, o kurį visatinai sakė esant darbu to generolo. Jau pats antrašas buvo labai ženklyvas: “Ar lenkai gali išsimušti ant neprigulmybės?” Autorius, labiausiai remdamasi palyginimu revoliucijos 1794 m. su kampanija 1792 m., parėjo į persitikrinimą, kad Lenkija turi užtektinai spēkų išsimušimui ant neprigulmybės, bet reikia tas spēkas drąsiai ir butinai sujudinti. Tai yra laudies spēka. Autorius pertikrina pavyzdžiais, kad revoliucijos tikrumas ir drąsa visados atnešė pageidaujamas pasekmes. Tas veikalėlis, atrodantis milžinišką valsčionių dalyko ženklumą iš politikiško atžvilgio, vėl jį įvesdino į svarbiausią revoliucijos artikulą programoje. Tai buvo didelės svarbos reikalas. Toks Lukasinskis, kurio idealu buvo demokratiška respublika; tokie Mikolas Römeris ir Adomas Soltanas, žinomi savo prielankumu valsčionims vyresninkai suokalbininkų Lietuvoje; tokie Worcell ir Olizar—negalėjo buti priešingais revoliucioniškam valsčionių klausimo išrišimui. O vienok nėra jokių pėdsakų, kad Tautiškai Patriotiškoji Draugija butų užsiiminėjusi tuomi reikalu. Jaigu tai buvo pasekmė manymo, kad tas klausimas buvo gana svarstytas ir nuspręstas, tai padaryta labai blėdingas paklydimas. Nesa jaigu valsčionių dalykas butų užėmęs vyriausią vietą suokalbininkų programoje, tai jis butų turėjęs visiems kristi į akis pačioje pradžioje maišto 1830 m. ir butų privedęs prie tikrai revoliucioniško kelio.

Tautiškai Patriotiškoji Draugija greitai platinosi. 1827 m. pačioje Lietuvoj ir Rusijoje skaitė 5000 gminų.

Netikėtai gegužyje 1822 m., ar per bjaurų vylių ar per piktadėjišką lengvatikybę ir pobudžio silpnumą kapitono Karskio, policija Konstantino paglemžė svarbius raštus. Tai-gi suimta Lukasinskį, Machnickį, Cichovskį, Dobrogoiskį, Dobrzyckį, Pošuckį, Šretterį, Prądzinskį, Žycą ir Dzvонkovskį. Pastarudu atėmė sau gyvastį kalėjime. Nežiurint į visokius kankinimus, Konstantino šaldrai nieko nesužinojo apie buvimą Tautiškai Patriotiškosios Draugijos. Suiminiai viską suvertė ant senos laisvos tautiškos muliorystės. Po 2-metinio kalinimo ir statymo prieš karės teismą, nuteisė Lukasinskį, Dobrogoiskį ir Dobrzyckį netekimu oficeriškų laipsnių ir viešais darbais drutvietėse.

Šitie areštai padarė mišinį Tautiškai Patriotiškoje Draugijoje, bet kadangi niekas aulinkui nesuimta, suokalbininkai atgavo drąsą ir toliaus plėtojo savo veiklumą. Sąjungos styrą paėmė veiklesniejie jos nariai: gvardijos papulkininkas Krzyżanovskis, Plichta, sekretorius Valstijos Dumos, ir jos referendorius Grzymala; vieni veikė kariumenėje, kiti tarp urėdininkų ir studentijos, o tretį tarpe turtingos palivarkinės šlėktos. Sąjunga nesikišo į liaudies gilumas, vyriausiai pasitikėdama jiegomis ginkluotos kariumenės, o turtingoji palivarkinė šlėkta, įvesdinta Grzymalos, kassyk didesnę įgyjo įtekme, ypatingai greitas, guvus ir krutus G. Malachovskis ėmė sąjungoje kassyk labiaus vadovauti.

Maskolijoje tuomlaik buvo trys slaptos sąjungos. Gyventojai Peterburgo ir Moskvos įsteigia Šiaurinę Draugiją, gėdaujančią monarchiškai konstitucijiškos valdžios. Pietinė Draugija trokšta federatyviškos respublikos; vadu šitos esti kiltų gabumų ir nepaprastos energijos žmogus Povilas Pestel. Galiaus trečia Suvienytų Sloviaunų Draugija, užmegsta Kijevo aplinkinėse, turėjo siekiu įsteigti didelę Sloviaunų federatišką respubliką, užtikrinant pilningą savarankiškumą kiekvienai tautai. Į šitą suokalbį prigulėjo lenkai ir maskoliai, o vadu buvo labai doras Sergius Muravjev-Apostol.¹ Rusijoje, Ukrainoje susitiko vienas su kitu du suokalbiu: lenkiškas ir maskoliškasai. Laukiant, mat, karės su Turkija, stovėjo dvi armiji: 120.000 po Vittgenšteinu su vyriausia gaspada Tulčyne ir 150.000 po Sakkenu su vyriausia gaspada Kyjevoje; pirmojoje armijoje suokalbininkų vadu buvo pulkininkas P. Pestel, o antrojoje—populkininkas Sergius Muravjev-Apostol.

Derybos tarp lenkiškų ir maskoliškų suokalbininkų ėjo Kijeve du kartu: 1824 m. laike kontraktų ir pradžioje 1825 m. Neparėjo į artesnį susitarimą. Maskoliai elgėsi per daug teoretiškai ir absoliutiškai, o lenkai laikėsi su tulu atsargumu ir neįtikėjimu į maskolių suokalbiškas jiegas. Tačiau vis-gi tapo su-

lygta netik nekenkti vieni kitiems, bet nē neprileisti, kad lenkų kariumenē ir lietuviškasai korpusas panaudoti taptų prieš sukylimą Maskolijoje, arba ir atbulai—armija maskolių prieš lenkus.

Kaip žinoma, aplinkybės pataikavo maskoliškamjam suokalbiui, bet nelavumas pačių suokalbininkų labiausiai prisidėjo prie prapuldymo viso reikalo. Žinia apie revoliucijos kylimą Peterburge atkako į Varšavą vienlaik su žinia apie jos nuslėgimą. Kollegos ragino Krzyżanovskį, kad bėgtų, arba pradėtų maištą, bet jis nenorėjo pirm laiko ganabyti reikalą, ir buvo persitikrings, kad jis, kaip Lukasinskis, nesiduos išplėsti paslaptį apie buvimą suokalbio Lenkijoje ir Lietuvoje. Gaila, kad tokiu nebuvo kitas suokalbininkas, dalyvavęs maskoliškiosiose suderybose, kuningaiktis Jablonovskis. Tas galėjo pabėgti, bet dėl išgelbėjimo savų lobių pats pasiskubino carui pasakyti, ką žinojo apie suokalbį. Didelį

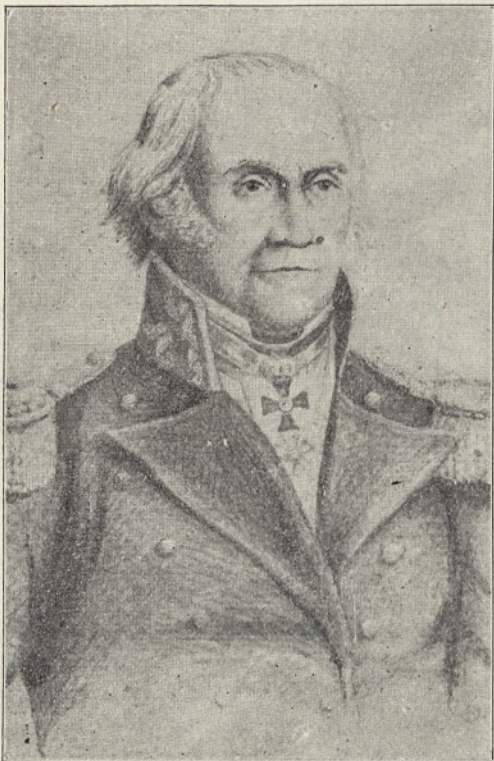

Prądzynski.

ypatų skaičių suimta (3860). Visas centralinis komitetas tapo apvalytas. Ir prasidėjo imtynės pilnų kietumo dvasės suokalbininkų su kreivaprisieginu teismu. Ypačiai didelį veiklumą ir proto mitrumą toje kovoje apreiškė Andrius Plichta. Kur teistojams pasisekė buvo susekti siulas ir atvynioti kamuolys, ten jis laviai supainiojo taip visą reikalą, kad kamuolyje negalima buvo surasti to siulo. Kietumas dvasės suokalbininkų, kiltas Plichtos gynimasi; galiaus gerai sumanyta sąjungos organizacija į niekus vertė visas pasalybes ir smarkavimus vyriausybės, kuri rods žinojo, kad suokalbis buvo, yra, bet negalėjo įsigauti į jo vidų. Gminų diduma netapo palytėtos.

¹ Kad suokalbį valdžia susekė, Muravjev-Apostol tapo pakartas. Todėl gen.-gub. Muravjev, garsusis buodelis Vilniuje 1863 m., sakė: "Aš ne iš tų, kuriuos karia, bet tas, kurs pats kitus karia."

Senatas kaip seimo teismas Varšavoje, priešingai pastumdėliškam senatui Peterburge, atrodė didelį ukėsišką jautrumą. Bielinskis ir Čartoryskis laimėjo didelį populiariskumą tautoje. Apipamatavimas išduotos nutarmės, kuris išėjo iš po plunksnos Čartoryskio, perėmė pasiutimu ir nusistebėjimu Maskvos despotus. Konstantinas linkėjo, kad lenkiškas senatas pats atliktų valstijos piktadarystą; o caras Nikolajus klausė, ar senato nutarmę turi priskaityti klaidingiems įsistebeilyjimams apie valstijos piktadarystą, ar paraginimui ant prasižengimo siekių?

Karol Kniazewicz

Nors aukos buvo skaitlingos—Severiną Krzyzanovskį, lamdant konstituciją, išsiuntė į Siberiją, tai visgi didumoje gminos Tautiška Patriotiškios Draugijos šiaip-taip gyvavo toliaus ir netik suteikė narius naujiems suokalbiams, bet pradžioje maišto 1830 m. tapo kadromis ginkluoto judėjimo. Suokalbiškas veiklumas nepasiliovė. Lietuviškame korpuse buvo slapta sąjunga Karės Draugų. Pagal įstatus, surašytus iš omens per Trzebinskį, draugijos siekiu buvo: švietimas savęs ir kitų, pagalba vienų kitiems ir visatinas labas. Draugija dalinosi į tris laipsnius. Augščiausiu laipsniu turėjo būti komitetas, susidedantis tiktai iš 5 ypatų ir—kaip rodosi—pačių tik kariumeniškių. Į tą komitetą, sako, prigulėję: Hofman, Igelström, Trzebinskis, Vegielin ir Piotrovskis. Antras laipsnis po vardu Sutarties draugijos tarpe savų narių skaitė ir civyliškus urėdininkus.

Aušriečių vyriausiai susidėjo iš universitatės mokintinių ir augštesniųjų kliasų gimnazijos studentų. Iš 53 surastų narių buvo suimti: Vilniuje, universitatės aprubėje, 12, Baltastogės gimnazijoje 6, Svysločiaus gimnazijoje—1 ir Kremieniece—1.

Didvyriu Aušriečių reikalo buvo 20-metinis Peliksas Lachovičius, mokinys Vilniaus universitatės, o pirmo studentas Baltastogės ir Svysločiaus gimnazijų. Jis priėmė viską ant savęs ir butinai tikrino, nežiurint į visokias pasalybes, kad tik iš savos dėkos veikė. Nežiurint į prisipažinimus, melancholija ir pabludimu sergančio, Labanskio, kad “kaip aušra aušta prieš saulę, taip Aušriečių draugija yra įžanga į kitą,” Lachovičius papriešino visam kam. Moskviškieji tyrinėtojai buvo nelabesni už aršiausius lenkiškus, jie tai pasiulė “pašaukti universitatės kuningą Borovskį, o jo nėsant, kun. Grynevičių iš Šv. Jono bažnyčios į komisijos (tyrinėjančios) susirinkimą ir, pašaukus Lachovičių, liepti kuningui, kad duotų atsakantį pamokymą, o net sielos apvalymą atsitikime, jeigu būtų prisiekęs neapskelbti vadovaujančios ypotos prieš draugijos įsteigimą.” Nieko tas viskas negelbėjo, padorus vaikas ištruvojo prie savo. Konstantino nutarme liepta buvo Lachovičių, Fr. Borkovskį ir Andrių Janievičių perlaikyti drutvietėje: Lachovičių 6, Borkovskį ir Janievičių po 4 mėnesius ir toliaus juos įrašyti į prastus kareivius Kaukaziškio korpuso, neperstatant avansan į paoficierius net iki po dviejų metų ir tai tik tuomet, jaigu ant to užsipelnys. Su tokiu pat įsakymu išsiuntė į prastus kareivius Vittgenšteino armijon dar 5 Vilniaus universitatės akademikus: Kozminskį, Čechovskį, Levonievskį, Bronikovskį ir Leščynskį.

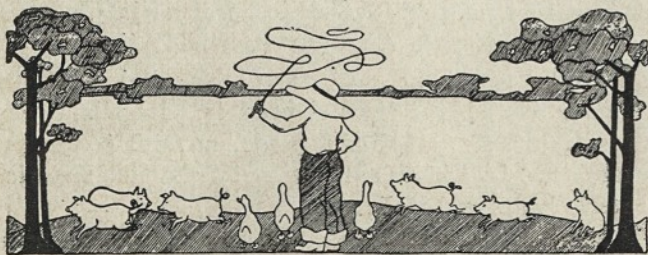
Kada 1826 m. Maskolija apskelbė karę Turkijai, kariumenės rateliuose buvo svarstoma, ar nereikėtų gera proga naudotiesi ir pradėti maištą; svarstoma tai buvo ir pavėliavininkų (*podchorążych*) mokykloje, kurioje jaunuomenė “išauklėta klištoriškame rigore po akia ciesoriaus, kurs ją pamainais arzino ir glostė, išlavinta kariumenės muštruose, kvėpuojanti patriotizmo dvasia, nekenčianti Moskvos,” drebėjo iš nekantrumo, kad kuomi veikiausiai ėmusis už darbo. Gruodžio 15 ir 16 d. 1828 m. ten užsimezgė suokalbis po vada instruktoriaus paporučniko Petro Vysockio. Prie to suokalbio prisidėjo: Karolis Karsnickis, Stan. Poninskis, Juozas Gurovskis, Kamillius Mochnackis, Severinas Cichovskis, Juozas Dobrovolskis, Karolis Paškevyčius ir Alek. Laskis. Kadangi pavėliavininkai renkami buvo iš pulkų, tai ten turėjo daugelį kollegų ir draugų, kas labai palengvino suokalbio platinimąsi kariumenėje. Pradžioje sausio 1829 m. tapo per savus brolius įvesdinti sąjungon: Maurikis Mochnackis, Adolfas Cichovskis ir Adomas Gurovskis.

(Sutarta buvo iššaukti karę dienoje caro karunacijos arba laike kariumenės peržvalgų ant Sasaki Plac, kur pavėliavininkai buvo žadėję nušauti carą. Bet suokalbis netapo išpildytas, gal-but per atkalbinėjimą seno

Niemcevičiaus, ar gal Gustavo Malachovskio ir Titaus Dzialynskio.)

Jeigu po Moskvos įtekme viešame gyvenime gaišo liuosybė, o nelaisvė kassyk atviriaus atidengė savo gėdingumą, tai vidujinėje tautos gyvatoje, dėlei savo sunkaus triuso, lygybės jausmas ėjo didyn, ir seniaus visa prietarų siena atskirtos nuo savęs draugijiškos luomos kassyk labiaus tarp savęs maišėsi. Augant moskviškai nelaisvei, galingyn ėjo sunkumas padėjimo kaimiškos liaudies. Ir dalykas patėmytinus, kad liaudies spaudėjai veik visados buvo blogais patriotais. Vienas iš jų, Cichockis Pagiriuose, 1831 m. tapo mirtimi nubaustas už tėvynės vylų. Lietuvoje valsčionių "kliučvaičiai", kurie policėjiškai administratyviškoje organizacijoje turėjo po savo paliepimu šimtininkus ir dešimtininkus, iki 1825 m. buvo paliuosuoti nuo kuniškos baudos; Rossijos įstatymdavystė besiplatindama ir tą liekaną guodonės žmoniško vertumo sumindžiojo ir liepė kliučvaičius, kaipo chlopus, taip-gi pliekti. Kaip augščiaus tapo pažymėta, literaturoje romantiškumas, nukreipdamas jausmus į liaudį, demokratizavo literaturą ir budino tautiškus jausmus ten, kur jie buvo išblėse—kaip Prusijos Silėzijoje; laisvamuliorystė ir suokalbiai naikino prietarus Lietuvoje, kur bajorystės privilegija gynė nuo mindžiojimo žmogiškos vertybės, dauginosi skaičiuje šlėkta, dėlei didesnio savarankiškumo, kurį toji šalis turėjo prie Aleksandro. Anuometiniai Lenkų ir Lietuvos patriotai daugino bajorų klasę; taip Karpis, per 3 dešimtmečius savo maršalkavimo, sako, įrašęs 18000 muzikiškų šeimynų į bajorų kningas. Galima sakyti, kad linkmė sulyginiman apsiereiškė ir iš moskviškos pusės. Maskoliai stengėsi visus padaryti muzikais, idant aulinkui galėtų visus pliekti. O Lenkai stengėsi—lyg eidami po vada minčių Konstitucijos 3 d. gegužio, kaip ją išguldinėjo Mochnackis—suvienyti visą tautą šlėktiškoje klasėje. Kongresinėje Karalystėje kariumenė davė progą tulam valsčionių skaičiui įsitarnauti į oficerių laipsnius, o augantis su pramone gerbuvis pakylėjo ženklumą miesčioniškosios klasės. Ypačiai tai matoma buvo vaivadijose, iš kurių seniaus susidėjo Did-Lenkija.

Ir tą dėmokratiškumo mintį išreiškia ypačiai veikalai: 1) Apie baudžiavas (*o pańszczyznie*)—Jono Liudviko Źukovskio, ir 2) Źmonių veislė (*Ród ludzki*, 1819)—garsaus Stašyco.

V. K. Račkaukas.

Didieji Ustopistai.

I.

THOMAS MORE*.

Visoms gadynėms ir visoms tautoms buvo ir yra bendras troškimas geresnės gadynės negu ši, kurioje gyvenama. Tas štai troškimas retai rasdavo sau tinkamą, taip sakant, dirvą pas tuos žmonės, kurių gyvenimo medžiagiškos pusės budavo jai nepergeriausios, tai bent pakenčiamos. Užtat pas bėdinuosius luomus gan tankiai tatau išsiliedavo net į sukilimus. Užtenka čion paminėti vergų sukilimus Romoje, revoliucijas Anglijoje, Prancuzijoje, Vokietijoje, Rossijoje, ir t. t.

Aiškus yra dalykas, kad jokie bruzdėjimai negali kilti tose šalyse, kur visi žmonės yra patenkinti esančiu politiškuoju ir ekonominiu surėdymais. Berods, šiandieną nerasime tokios šalies, ir vargiai tokia šalis galės kada nors būti. Bet-gi tam kad kovoti už tinkamesnę ir sulyginamą ideališką ateitį, užtenka žmonėms įsitikrinimo, jog toje ateityje bent didžiūma žmonių galės būti užganėdinta. Nesigilinsime šiuo žygiu į smulksmenas ir nestatysime jokių daleidimų sulig ateities ir ateities surėdymų; čion pabandysime susipažinti su puikioomis svajonėmis apie ateitį didžiųjų utopistų, paplatinusių, taip sakant, pamatą utopiškajam socializmui, kurį paskui pasekė, kaip žinome, mokslis.

Aplenkdami Platoną, bandysime susipažinti su didžiaisiais utopistais Thomu Moru, Kampanella ir kitais.

Pirmučiausia kalbėsime apie Morą. Kad aiškiau suprasti jį patį ir jo politiką, turime susipažinti kad ir trumpai su jo biografija, o paskui ir su anuometiniu Anglijos stoviu. Pagalios kalbėsime apie Moro žinomąjį veikalą Utopia (*ou—nėra, topos—šalis, vieta*).

Thomas Moras (Thomas More) gimė 7 d. vasario 1478 metuose; jo tėvas buvo teisėju karališkame Londono teisme (Kings Bench). Pasimokinęs šv. Antano mokykloje, Moras 1492 m. įstojo į Oxfordo universitetą, kur tuo metu jau buvo beįsiskverbiančios humanistiškos ideos. Moras labai jomis persiėmė ir jos turėjo nemažą įtekme į visą jo busimą veikimą.

Oxforde jis pamėgo klasiškąją filozofiją ir meną; tėvui tai nepatiko, ir jis privertė jį apleisti mylimąsias mokslo šakas ir mokintis tiesų. 1501 m. Moras pabaigė tiesų skyrių ir pastojo advokatu. Dabar, jausdamasis nebevaržomas tėvo, vėl ėmėsi filozofijos ir neužilgio pagarsėjo mokslinčių tarpe ir įgijo daugelį prietelių. Artimiausis jo prietelis buvo garsusis Vokietijos humanistas Rotterdamo Erazmas.

* Paskaita, skaityta "Apšvietos" dr-je ir 19-oje L.S.S. kuopoje, Brooklyne, N. Y., 10 d. kovo, 1912 m. Medžiaga šiai paskaitai imta iš veikalo "Socializmo Historija Monografijose", iš Kautskio straipsnių apie T. More'ą.

Tulą laiką pats Moras, kaip ir daugelis jo gadynės filozofų, buvo palinkęs prie krikščioniškojo komunizmo. Stepltonas rašo, buk jis norėjęs patapti franciškonų zokono vienuoliu, bet atsisakęs nuo to užmanymo, kuomet pamatęs dvasiškiją nebetekus tyrybės ir religijinio užsidegimo.

1505 m. jis vedė Jenny Kolett, nuo kurios pasiliko ketvertas vaikų; 1510 metuose, pirmajai moterei pasimirus, jis veda antrąją, Alisą Midlton. Atsiradus šeimynai, atsirado ir klausimas apie uždarbį, kad šeimyną užlaikius. Ėmėsi advokaturos ir praktikavo tarp pirklių. Pirkliai tais laikais buvo progresiviškiausias ekonomiškame Londono ir Anglijos gyvenime elementas; Anglija, nors dar ir neviešpatavo jurose, kaip dabar, vis-gi, budama arti Pa-de-Cale pertakos, turėjo gana plačią pirklybą su žymiaisiais pirklybos centrais Antverpeniu ir Lisabona.

Moras, veikdamas tarp pirklių, veikiai vispasiškai apsipažino su įvairiaisiais ekonomiškais santikiais. Dalyvavo jis taip-gi ir politiškame šalies gyvenime. 1504 metuose buvo išrinktas į parlamentą, kur tuojaus įgijo žymią įtakę. Tarp kitko, ačiu Morui, parlamentas atmetė karaliaus Henrikio VII bilių, kuriuo norėta pakelti mokesčius. Karalius labai užpyko, o kadangi parlamento narių nepaliečiamybė nebuvo užtikrinta, tad Moras buvo priverstas prasišalinti iš tėvynės. Išvažiavęs iš Anglijos, aplankė Niderlandus ir Franciją. Pasimirus Henrikui VII (1509 m.) ir užėmus sostą Henrikui VIII, Moras grįžta Londonan ir tuoj pirkliai aprinko jį savo advokatu. 1510 m. jis tampa Londono šerifo pagelbininku, o 1515 m. valdžia siunčia jį drauge su kitais atstovais į Niderlandus taikos klausime, kur jis sugaišo pusę metų.

Niderlanduose budamas jisai parašė savo "Utopiją".

"Utopia", pasirodžiusi pirmą sykį (1516 metuose, Louvain'e) iš spaudos, sukėlė didelę sensaciją tarp mokslinčių ir politikų. Tuojaus po tam (1518 metuose Baselyj, J. Frobeno spaustuvės) išleista antra laida. Pasirodžius Anglijoje "Utopiai" ir apsipažinus su ja politikams ir mokslo vyrams, Moras pasijuto pirmoje eilėje Anglijos politikų. Karalius Henrikis VIII panaudojo visa, ką tik galėjo, kad pritraukus Morą prie savo dvaro, o šis negalėjo atsisakyti, nes tokiu būdu pats but atsiduręs pavojuj: atsisakymas butų panėšėjęs pasipriešinimui, ir karalius veikiai butų nudėjęs nepaklusnų pavaldinį. Reikia dar žinoti, kad Henrikio VIII laikuose karaliaus galybė buvo pasiekusį paties čiukuro.

1518 m. Moras paskirta taip vadinamuoju "Master of Requests", t. y. pranešėju apie siunčiamus karaliui prašymus. Netrukus po tam suteikta jam bajo-rystė ir paskui buvo visokiuose urėduose iki galiaus 1529 m. likos lordu-kancleru.

Tuo laiku Anglijos bažnyčia atsiskyrė nuo Romos. Kad apsipažinus su šia bažnytine revoliucija Anglijoje, kriptelsime truputį į šalį.

Išpradžią Henrikis VIII nelabai prielankiai težiurėjo į reformaciją Vokietijoje; taip pat nelabai tepitarė Wiclifo skelbiamai ideai atskirti Anglijos bažnyčią nuo Romos. Ilgainiu-gi, kuomet pasirodė, kad Vokietijos kuningaikščiai, prisidengdami reformacija, konfiskuoja bažnytinius turtus, ir Henrikis kitaip pažiūrėjo į reformaciją. Jis, kaip ir daugelis anos gadynės valdonų, labai tankiai budavo gana "riestose aplinkybėse" sulig finansų. Tai viena. O antra—Henrikiui patiko, kad reformatoriai pradėjo laužyti tradicijinius šeimynos santikius. Tuli jų lengvai suteikdavo perskyras, o kairie net daugpatystės nedraudė. Tai bene labjausia patiko patvirkusiam Henrikiui.

Sudritinimui sandaros su Ispanija Henrikis buvo vedęs Arragonijos Katariną. Tuo metu Niderlandai, Ispanija ir Germanijos imperija pateko Karoliui X, ir šio galybė grėsė pavojum Anglijai. Kad atsispyrus prieš Ispanijos galybę, Anglija linko prie sandoros su Francija. Prie tų tatau aplinkybių ir sugyvenimas su Katarina, kurios Henrikis neapkentė, nebebuvo reikalingas. Henrikis kreipėsi į popiežių dėl perskyros. Nėra abejonės, kad popiežius butų tai suteikęs, jai nebutų jautęsis daugeliu atžvilgių priklausančiu nuo Karolio X-ojo, gi šis nenorėjo ir klausyti apie Katarinos pašalinimą iš Anglijos.

Šis Henrikio susirėmimas su Roma parodė, kad popiežius jo neklauso, o bažnyčia netarnauja jam taip, kaip jau tarnavo reformuotoji bažnyčia Vokietijos kuningaikščiams. Štai ryšys tarp Anglijos ir Romos truko; Henrikis VIII apsiskelbė Anglijos bažnyčios popiežiumi, ir nuo to laiko viešpatavo joje kaip tik norėjo ir išmanė. To meto istorikai rašo, jog "niekur kitur, kaip Anglijoje, neapsireiškė taip atvirai ir taip begėdiškiai ta tiesa, kad bažnyčios skylimas įvyko, kaipo absoliutizmo ištvirkimo, garbės ir turto godumo pasekmė."

Anglijos didžiunija ir dvaro dvasiškija, žinoma, dalyvavo toje "revoliucijoje", užtat liaudyje ta Henrikio reforma nebuvo "mylima". Ačiu jai pasibaigė bažnytinė, taip sakant, eksploatacija, o jos vieton atėjo dar blogesnė—valstybinė. Bažnyčia Anglijoje buvo vienintėlis žemės savininkas, kurį maža tebuvo palietęs kapitalistiškasis šeimyninkavimo budas, ir vis dar gausiai šelpdavo pavargėlius ir neturtėlius. Dabar-gi milžiniški vienuolynų turtai konfiskuota ir išdalinta godiems karaliaus šalininkams-dvaronims. Valstybės izdui šita spekuliacija neatnešė jokios naudos; greičiaus atnešė blėdį; baisiai padaugino Anglijos proletariją, tą svarbiausią anos gadynės Anglijos ekonomišką ligą.

Anglų tauta, nesimpatizavusi panašiai bažnytinei reformai, vis labjaus šiausėsi prieš ją. Pagaliaus, pasimirus Henrikui VIII, liudis sukilo, nuvertė žemyn protestantizmą ir iškėlė ant sosto išguitosios Katarinos dukterį, katalikę Mariją.

Marijai viešpataujant, dėl jos žiaurių persekiojimų protestanų, ideja reformacijos pasidarė

populiariškesnė. Tarp Anglijos ir katalikiškosios Ispanijos iškilo aštrus susirėmimai už tai, kad Ispanija stengėsi sutrukdyti Anglijos pirklybos kylimą. Tie kivirčiai sukėlė liaudyje neprielankų Ispanijai upą; draug su tuo lengvai įsivyravo Anglijoje neapykanta popiežiaus, kurs buvo paklusniu įnagiū anglų tautos priešo, Ispanijos. Ant tos dirvos išaugo karalienės Elzbėtos protestantizmas. Ačiu jai Anglijos bažnyčios reformacija virto tautišku dalyku.

Moras nesulaukė tu laikų. Moras neprijautė reformacijai, nors ir nebuvo karštas katalikas; jis nematė panašiai vedamoje reformoje gerovės liaudžiai, kurią jis mylėjo. Beto, matydamas, kokiais keliais ir tikslais yra vedama ši reforma, jis, kaipo teisingas ir doras vyras, nesutiko su ja. Kovoje, kuri iškilo tarp Henriko ir popiežiaus, Moras užsilaikė neutrališku, bet galiaus suprato, kad jos garbė ir sąžinė nepavelija ilgiau betarnauti lordo-kanclero urėde. 1531 m., 11 d. vasario, Anglijos dvasiškija pripažino Henrikį savo bažnyčios galva, o už metų po tam Moras atsisakė nuo savo urėdo. Tas jo pasielgimas, žiurint jo gadynės akimis, atrodė neaišku ir panašiu valstybiniam vyliui. Tatai Henrikui nebuvo sunku papirkt teisėjus, kurie pasmerkė Morą mirčiai. 6 d. birželio 1535 m. mirė ant ešafoto drąsus ir teisingas žmogus, pirmas didysis utopistas.

* * *

T. Moras paliko daug raštų. Tarp jų buvo poetiški, historiškai, filozofiškai, politiškai ir teologiškai. Interesingiausias jų tai *“De optimo reipublicae statu deque nova insula Utopia libellus vere aureus”*—t. y. *“Aukštinė kningelė apie geriausią valstybės tvarką ir apie naują salą Utopia.”*

Kaip pas Platoną, taip ir pas Morą, autoriaus pažiūros išdėstoma dialogo formoje, pertat jos yra daug įdomesnės, gyviau aiškinamos ir labiau pertikrinančios. Tame veikale autoriaus ypata daro užmetimus komunizmo idėai; bet tikrąsias autoriaus pažiūras išreiškia Rafaelis Gitlodej'as, išsvajotas asmuo.

Moro *“Utopija”* net ir rimtieji buržuazijos liberalai vadino *“linksmu linksmos dvasios juoku,”* *“fantastišku minties žaislu liuosuoju laiku,”* *“mokslišku žaislu, pamėgdžiojančiu Platono respubliką”*. Gi ištikrųjų tas veikalas davė žmonijos mintims naują pakraipą; socializmo historijoje tuo veikalu prasidėjo nauja gadynė, kuri apėmė kelis šimtmečius, davė taip sakant socializmui išvaizdą, iš kurios tas draugijinis mokslas išsivystė į kitą išvaizdą, užkariausiančią pasaulį. O patsai to veikalo autorius—tai kankinys už savo persitikrinimus, tai vienas tvirčiausių, drąsiausių ir genijališkiausių žmonių visoje žmonijos historijoje.

Šičion susipažinsime su tulomis svarbiausiomis Moro *“Utopios”* dalimis, kurios parodys mums, kaip autorius giliai apmąstė ir kaip aiškiai išdėstė savo ateities idealą.

Kad pradėjus aiškinti savo ideališkąją valstybę, Moras nupiešia anų metų tikrąjį dalykų stovį ir pamaži pereina prie fantazijos. Pirmučiausia jis pasakoja, apie savo pasiuntinystę į Flandriją 1515 metuose. Kelionėje jis aplanko Antverpeną ir čion susitinka su savo draugu Petru Džemsu (James) ir sueina į pažintį su tulu panešėjusiu jureiviui jaunikaičiu, vardu Rafael Gitlodey, portugalū, lydėjusiu Amerigo Vespuččio jo kelionėse Amerikon, kur po nusisekusiai Christoforo Kolumbo (1492 m.) kelionei, keliavo daugybė įvairių laimės jieskotojų ir nenuoramų. Rafaelis atsiskyres nuo savo bendrakeleivių ant Brazilijos pakraščių ir patekęs į nežinomas jam šalis, podraug ir ant salos Utopia, kur išbuves penkeris metus.

Moras užsiinteresavo tuo žmogum, užsikvietė pas save ir kalbėjosi apie tuos dalykus, kurie ir yra aprašomi jo *“Utopioje”*. Nusistebėjus Morui, dėlko Rafaelis neina į kokią-nors valstybinę vietą, kad sunaudojus savo patyrimus žmonių gerovei, iškyla kritika to laiko politiškų ir ekonomiškų sąlygų. Sukritikavus netikusį gyvenimą, iškilo klausimas, kaip galima nelabą prašalinti ir kas reikia tuo tikslu daryti.

“Atvirai sakant, brangus More,—sako Gitlodey,—nėra abejonės, kad ten, kur viešpatauja privatiškoji nuosavybė, kur pinigai yra žmonių laikomi, kaipo mas-tas visam-kam matuoti,—yra sunku ir beveik negalima, kad valstybė žydėtų ir teisingai valdytų, jai bent pripažinsime teisingu, kuomet visa kas gera pripuola nelabaiems žmonėms ir jai bent pripažinsime žydėjimu tai, kad viskas priguli mažam bureliui žmonių, kurie ir-gi nesijaučia visai gerai, o tuom tarpu visi kiti ištikrųjų skurdą skursta.”

“Nesulyginamai išmintingesnės ir prakilnesnės man atrodo utopų įstaigos. Pas juos su pagalba nedaugelio įstatymų viskas yra taip gerai valdoma ir rėdoma, kad kiekvienas triusas yra apmokamas sulig nuopelnų, ir kiekvienas žmogus gyvena su pertekliu, nors nė vienas negauna daugiau už kitus. Sulygink su tuom kitas tautas, nuolatos fabrikuojančias naujus įstatymus, niekad neturinčias nė vieno gero įstatymo; tose tautose kiekvienas mano, kad tai, ką jis įgijo, yra jo savastis ir kad kasdiena skelbiamieji nauji įstatymai negali užtikrinti kiekvieną, kad jis galės įgyti ar užlaikyti jau įgytą savastį, ar bent atskirti ją nuo kitų žmonių savasties. Tas įstatymų netobulumas apsiereiškia didelėje daugybėje bylų, kurios kasdiena iškyla ir niekad neužsibaigia. Mąstydamas apie tai, aš atrandū, kad Platonas turėjo tiesą, ir nesistebiu tuom, kad jis nenori duoti įstatymų toms tautoms, kurios nepripažįsta savasties bendrumo. Tasai išminties vyras suprato, kad vienintėlis kelias draugijos gerovei atsiekti—tai ekonomiškoji visų žmonių lygybė, o ši pastaroji, mano galva, nėra galima ten, kur kiekvienas valdo savastį sulig privatiškosios nuosavybės teisių. Nesa ten, kur kiekvienas žmogus, prisidangstydamas neva įstatymais, gali tiek prisitaupyti, kiek tiktai

pajiegia,—ten visas turtas patenka į rankas nedaugelio žmonių, o visai masai žmonių belieka tik skurdas ir nedaugelis. Beto, daugelyje atsitikimų likimas iš atžvilgio į vienus ir į kitus nėra teisingas, nes turčiai paprastai yra godūs, linkę prie apgavysčių ir nieko neveikia, o bėdinieji—nuolaidūs, tykęs ir savo trisus kur daugiau, neša naudos visuomenei, negu sau.

“Todėl aš esmi giliai įsitikinęs, kad, iki nebus panaikinta privatiškoji nuosavybė, negalima yra atsiekti nė lygaus padalinimo turto, nė visuotinės gerovės. Pakol visuomenėje gyvuoja privatiškoji nuosavybė, patol skurdo našta bus didžiumos (ir prie to geriausiųjų) žmonių likimu. Aš sutinku, kad ir be turtų bendrumo yra kitokie budai palengvinti dabartinį dalykų stovį, bet jie negali jo panaikinti. Įstatymais galima nurodyti, kad nė vienas žmogus negali turėti daugiau nurodyto skaitliaus piningų ar žemės; kad karaliui negali prigulėti perdidelė valdžia, bet kad ir pati liaudis nepavirstų perdaug sauvališka; gali nurodyti, kad valstybinių vietų negalima pasiekti aplinkiniais keliais, nė papirkimu, nė kyšiais, o užimęs vieną ar kitą tokį urėdą neprivalo gyventi su prabanga, nes visa tai atsiekama su skriauda liaudies... Tokiais įstatymais galima iki tulam laipsniui nuramdyti netvarka valstybėje ir draugijoje panašiai, kaip ir nepagydomasis ligonis prie geros priežiūros gali tulą laiką pagyventi, bet apie visišką jo pasveikimą negali būti nė kalbos, pakol kiekvienas yra šeimyninku savo nuosavybės. Net daugiau dar: pagerindami tokiais įstatymais vieną visuomenės kuno dalį, jūs padidinate ligą kitoje dalyje; pagelbėdami vienam, jūs skriaudą darote kitam, nesą jūs vienam tegalite duoti tai, ką atėmėt nuo kito.”

“Aš laikaus kitokios nuomonės,—atsako Rafaeliui Moras, t. y. “Utopios” Moras, nes tikrasis Moras kalba Rafaelio lupomis.—Aš manau, kad prie turtų bendrumo žmonės niekad nesijaus gerai. Ar gali būti gerovė ir gausa, jai kiekvienas stengsis pabėgti nuo darbo? Viltis pasipelnyti neberagins žmogų dirbti, o pasitikėjimas kito darbu pagimdys tinginystę; ir jai staigu prasidėtų skurdas, o įstatymai neužtikrina žmogui to, ką jis įgijo, juk tuokart tarp žmonių turi siaubti maištas ir praliejimas kraujo. Prie tokių aplinkybių valdžia nebebus godojama, ir aš abelnai negaliu sau įsivaizdinti, kokią rolę turės lošti valdžia, kuomet visi žmonės bus lygūs.”

“Aš nė kiek nesistebiu iš tamstos pažiūrų,—atsakė Rafaelis,—nesą tamsta visai negali sau atvaizdinti tokios visuomenės, o jai ir atvaizdinti, tai klaidingai. Jai tamsta pabuvotum su manim ant salos Utopios, jai pasipažintum su tėnykščiais papročiais ir įstatymais, kaip aš, pragyvenęs tenai penkeris metus; nekad nebuč apleidęs tos šalies, jai manęs nebutų traukęs laukan noras apskelbti pasauliui apie tą salą ir jos tvarką,—tai tamsta sutiktum, jog kitos tokios visuomenės negalima užėti.”

Šičion Moras nupiešia savo ideališkąją draugiją.

“Ant salos Utopia,—pasakoja Rafaelis,—yra 24

dideli ir dailūs miestai, panėšūs vieni kitiems iš kalbos, papročių, įstatymų ir įstaigų. Visi miestai yra pabudavoti pagal vienodo plano, kiek tai leidžia vieta.

“Visoje šalyje jie turi puikiai įrengtus ir gausiai ukio įrankiais aprupintus ukius, kuriuose gyvena piliečiai, atkeliaują iš miestų ir vėl atgal grįžtą. Kiekvienoje ukio šeimynoje turi būti nemažiau 40 narių, vyrų ir moterų, ir du nuolatos dirbą ukyje bernai (ascripticii). Šeimynų galvos—namų tėvas ir namų motina,—išmintingi ir patyrę asmens; žėdną trisdešimtį šeimynų valdo filarchas, arba sifograntas.

“Iš kiekvienos tokios šeimynos kas metai 20 žmonių, išbuvusių ukyje dvejis metus, grįžta miestan, o jų vieton ateina iš miesto ir-gi 20 miestelėnų, kurie mokinasi ukininkavimo pas likusius 20 žmonių, išbuvusių ukyje metus laiko ir apsipažinusių su ukio darbais. Naujai pribuvę kitais metais turi mokinti kitus... Tokia ukininkavimo tvarka įvesta yra dėlto, kad niekas nebutų verčiamas labai ilgai dirbti sunkius ir smulkius ukio darbus. Venok daugeliui taip patinka gyvenimas ukyje, kad jie prašos leidimo ilgiau pasilikti prie ukio.

“Kaimų gyventojai išgyvena laukus, augina galvijus ir kerta medžius, kuriuos paskui pristato miestan... Jie augina viščiukus, perindami juos su tam tikrų aparatų pagalba ir t. t.

“Nors pas juos ir yra tikrai nurodyta, kiek maisto produktų reikia kiekvienam miestui ir apielinkei, vienok-gi jie sėja javų daugiau, negu reikia, ir kas atlieka atiduoda savo kaimynams.

“Visą, kas reikia kaimo gyventojams, ko negalima gauti laukuose ir giriose, jie gauna mieste, kur valdžia noriai ir už dyką duoda jiems viską reikalingą. Kas mėnuo šventadieniais daugelis jų keliauja į miestus. Prisiartinus pjuties laikui, ukio šeimynų filarchai praneša miestų valdyboms, kiek jiems reikia darbininkų iš miestų. Darbininkai paskirtomis dienomis ateina į ukius, ir, jiems gelbstint, bile tik oras yra tinkamas, nuvaloma nuo laukų javai per vieną dieną.

“Svarbiausias utopų užsiėmimas—tai žėmdribystė; tuom užsiima vyrai ir moterjs, ir visi moka ukio darbus dirbti. Su ukiu jie apsipažįsta iš pat mažens, iš dalies dar mokyklose, iš dalies bedirbdami laukuose, netolimais nuo miestų, kur mokinasi ukininkavimo, bežaisdami. Tokiu būdu jie netik patampa patyrusiais darbininkais, bet ir patjs kuniškai sustiprėja...”

Visi utopai mokinasi amatų, neskaitant jau ukių, kaipo savo specializavimo. Galima mokinties ir keliu amatų. Amatų privalo mokinties ir moterjs.

“Sifograntų (filarchų) svarbiausioji pareiga yra daboti, kad niekas nebutų be darbo, kad kiekvienas žmogus su tinkamu atsidavimu užsiimtų savo amatu. Tuom aš visai nenoriu pasakyti,—toliaus pasakoja Rafaelis,—kad utopai yra verčiami dirbti nuo aušros iki sutemai, lyg tie jungo gyvuliai, tai yra blogiau ir už vergiją. O tuom tarpu toks sunkus darbas—tai viso pasaulio darbininkų likimas, išskyrus Utopiją. Utopai

dalina parą į 24 valandas, iš kurių tik 6 valandos pašvenčiama darbui; trys valandos išryto, po tam pietūs ir 2 valandi poilsio, ir trys valandos po pietų. Paskui seka vakarienė. Apie 8-tą valandą vakare jie eina gultų. Miegama 8 valandas. Tą laiką, kurs atlieka nuo darbo, valgio ir poilsio, kiekvienas gali sunaudoti pagal savo norą...

...Utopioje viešpatauja visuomeniškas privalumas dirbti. Nuo darbo paliuosuojama tiktai visuomenės rėdytojais, "kurie, vienok, nesišalina nuo darbo, kad savo pavyzdžiu raginti prie darbo kitus..." Paliuosuojama nuo darbo ir tokie žmonės, kurie, kuningams rekomenduojant ar sifograntams išrinkus, gavo nuo visuomenės leidimą užsiimti vien mokslu...

"...Iš mokyčių vyrų yra skiriami augštesnieji valdininkai.

"Kadangi visi žmonės yra užimti produktyvišku darbu, ir kiekviename amate nedaug tereikalaujama darbininkų, tad tankiai atsitinka taip, kad utopai viso ko turi perdaug. Tuokart minios darbininkų išeina iš miestų taisyti kelius. Bet kartais, kada ir to darbo nereikia dirbti, darbo valandos yra sumažinamos tam tikru įsakyku."

Darbo spėkų paskirstymą, įvairius vidurinio tvarkymo klausimus apsvarsto miestų atstovai-seniūnai (po 3 nuo kiekvieno miesto), susirenką kas metai Utopios sostapilyje, Amaurotume.

Piningų utopai visai nepazįsta.

Tokios tai abelnais ruožais apibudintos utopų gyvenimo ypatybės.

Iš eilės reikia pažvelgti į tai, koku budu prie tokios visuomeniškos tvarkos yra tvarkomos jungtuvės ir šeimyna.

Apie kaimiečių šeimynas mes jau minėjome. Apie miestų šeimynas Moras šitaip pasakoja Rafaelio lupomis:

"Kiekvienas miestas susideda iš šeimynų, kurias tveria, kiek tai yra galima, giminaičiai. Mergina, kaip tik susilaukia tam tikrų metų, išteka ir nusikrausto gyventi į vyro šeimyną. Vyriškosios lyties vaikai ir jų tos pat lyties ainiai pasilieka savo šeimynoje, kurią valdo seniūnas. Šiam pastaramjam visai jau nusenęs, jo vietą užima sekas pagal amžių vyriškis. O tam, kad įstatymų nurodytas piliečių skaitlius nesumazėtų, nuspręsta, kad kiekvienoje šeimynoje,—(kiekviename mieste yra šeši tukstančiai šeimynų)—turi būti nemažiau kaip 10 ir nedaugiau, kaip 16 suaugusių žmonių; vaikų skaitlius nėra aprubežiuojamas. Toji norma yra lengvai atsiekiama kraustymu perviršijančio didelių šeimynų narių skaitliaus į mažąsias šeimynas.

"Seniūnas yra šeimynos galva. Moteris klauso vyrų, vaikai—tėvų, o jaunuomenė—vyresniųjų.

"Kiekvienas miestas yra padalintas į keturias lygias dalis; viduryje žėdnos tokios dalies randasi rinka su įvairių produktų sandeliais. Ten suvežama produktai, pagaminti atskirose šeimynose ir sudedama taip, kad

vienos rūšies produktai laikoma vienoje vietoje. Iš ten kiekvienas šeimynos tėvas ir ukio viršaitis ima sau tiek, kiek reikia jo namiškiams, nemokėdamas už tai piningų, kurių ir nėra Utopijoje, ir abelnai be jokio atlyginimo iš savo pusės. Ir dėlko-gi jam nebutų duota tai, kas reikia? Visoko yra užtektinai, ir nėra jokios priežasties prisibijoti, kad kas-nors gali pareikalauti daugiau negu jam reikia... juk kiekvienas žino, kad niekadės neprisieis pakelti skurdo. Be abejonės godumas atsiranda pas visus gyvius iš baimės vargo ir bėdos, o pas žmogų dar-gi ir iš puikybės, nesa žmogus jaučiasi užganėdintas, jai gali pasirodyti prieš kitus papuošalais ar prabanga. Tokių ydų nepzįsta utopai."

Gret tų rinkų yra valgomų daigtų rinkos, kur suvežama jau nuvalytoji paskerstų gyvulių mėsa. Gyvuliai skerdzijama užu miesto, palei upę, kad mieste nebutų nešvarumo ir smarvės nuo įvairių punančių išmatų, užkrečiančių orą.

"Ant kiekvienos gatvės, tulame atstume nuo viens kito, pabudavota dideli, puikūs rumai, kurių žėdnas turi savo vardą. Juose gyvena sifograntai (kiekvienos 30-ties šeimynų galva). Prie kiekvieno tokių rumų priklauso 30 šeimynų, gyvenančių iš abiejų pusių rumų. Tų rumų virtuvių prižiūrėtojai nurodytu laiku ateina į rinkas, kur kiekvienas ima sau reikalingus valgomuosius daigtus, pritaikmiui prie skaitliaus jo rumams priklausančių šeimynų. Geriausi produktai visųpirma siunčiama ligoniams į ligonbučius, kurie yra užu miesto ir taip gerai įrengti, kad beveik kiekvienas ligonis beveik ligi sirgti ligonbutyje, o ne namie.

"Piskirtu laiku, pusdieniu ir vakarais, padavus tam tikrą signalą, visi eina į rumus, išskyrus tuos žmones, kurie gydosi ligonbučiuose ar serga namie. Po tam kaip į rumus paimta reikalingasai maistas, niekam nėra draudžiama imties sau iš rinkos, kas tinkama, nesa niekas to nedarys be tikrai svarbios priežasties. Utopioje nesiranda žmonių, kurie gamintų sau pietus namie, nesa tai laikoma nepadorumu, ir prie to butų neišmintinga vargais-negalais gaminti sau namie netikusius valgius, kuomet greta, rumuose, pagaminta visiems tinkami ir gardūs.

"Šiuose rumuose visus nemalonus ir nešvarius darbus atlieka bernai, bet pagamina valgius ir patarnauja per pietus moteris; jos atlieka tuos darbus paėliui.

"...Moteris su žindomais kudikiais randasi atskirame kambaryje. Kiekviena motina žindo savo kudikį, išskyrus tuos atsitikimus, kuomet tai nėra galima dėl ligos ar mirties. Jai tatau atsitinka, tai sifograntų moteris veikia suranda žindyvę..."

Sulig jungtusių yra įdomu tai, kad jungtuves Moras aprašo skirsnyje apie vergiją.

Mergaitės išteka už vyro neanksčiau kaip 18 metų amžiaus, o vaikinai apsiėda neanksčiau 22 metų. Kas prieš jungtuves turi draudžiamus ar priešgamtiškus lytiškus susinešimus ir iškrypimus, yra sunkiai baudžiamas ir tokiems prasizengėliams, nežiurint kas tai

butų, vyras ar moteris, draudžiama yra vesti ar ištekti, jai bent pavelytų Utopios kuningaiktis.

Pirm apsisivesiant, jaunikaits ir nuotaka sueina į artimą pažintį ir apžiuri viens antrą. Rafaelis tai šitaip apipasakoja:

“...Prieš susijungiant, gerbiamoji moteris parodo jaunikiui suziedotinę, vis viena, ar ji mergaitė, ar našlė, visai nuoga, o po tam vienas rimtųjų vyriškių tokiu pat budu parodo jaunikį nuotakai. Męs juokėmės iš to papročio ir sakėme jį esant nepadoriu, bet utopai stebėjosi iš kvailystės kitų tautų. ‘Perkant arklį,—jie sakė,—kuomet dalykas eina tik apie išleidimą trupučio piningų, kiekvienas elgiasi labai atsargai: nuima pakinktus ir balną, kad apžiurėjus, ar nėra po jais voties ir, abelnai, atsidėjęs apžiuri arklį; gi pasirenkant pačią, nuo kurios priklauso viso gyvenimo laimė arba nelaimė, žmonės elgiasi, akis užsirišę, ir susiriša su motere, nematę nieko daugiau, kaip tik jos veidą.’ Ne visi vyrai yra tiek išmintingi, kad vestų pačią tiktai dėlei jos dvasiškų ypatybių, ir net išminties vyrai mano, kad gražus kunas padidina ir dvasios gražybę. Visai nėra abejonės, kad po gražiais rubais gali slėpties išgamos kunas, kuris atstums nuo savęs vyrą tada, kuomet jis nebegalės pasitraukti. Vyras, atradęs pas pačią fiziškus trukumus tiktai po vestuvių, yra priverstas sutikti su savo likimu. Todėl utopai laiko reikalingu apsisergėti nuo tokio dalyko.”

Utopioje viešpatauja monogamija (vienvedystė) ir perskyros tėra suteikiamos tiktai tada, jai bus susekta kurios nors pusės neištikimumas ženybiniame gyvenime. Tokiuose atsitikimuose senatas panaikina vestuves ir nekaltai pusei pavelija vėl susijungti su kuom kitu; kaltoji pusė apskelbiama nedora esant ir jau draudžiama jungties išnaujo. Ir pas juos pasitaiko, kad kartais vyras su motere nesugyvena santaikoje ir kurs-nors jų dviejų susiranda sau draugą, su kuriuo pasitiki susitverti laimingesnį gyvenimą; tuokart tokios poros, abiem pusėm sutinkant, persiskiria ir veda kitas ar išteka už kitų, gavę nuo senato pavelijimą. Pavelijimai suteikiama nelengvai: visų bylą nuodugnai išnagrinėja senatoriai ir jų moteris; utopai mano, kad per daug aplengvintos perskyros negali sudrutinti abelnai meilės ženybiniame gyvenime. Už neištikimumą ženybiniame gyvenime labai skaudžiai baudžiama; atleidžiama tiktai tada, jai kaltoji pusė apreiškia gailestį, o nekaltoji pusė iš meilės atleidžia kalte. Užtat, jai įvyktų toks nusidėjimas antru sykiu,—tai kaltoji pusė yra baudžiama mirčia.

Abelnai Utopios moterų padėjimas ne kuo labai skiriasi nuo mūsų gadynės moterų padėjimo: jos privalo klausyti vyrų ir yra vyrų baudžiamos (!), kaip vaikai kad baudžiama tėvų, jai prasikaltimas nėra taip svarbus, kad reiktų bausti už jį viešai.

Kuningai veda įzemiausias šalies moteris. Moteris ir-gi gali buti kuningės, tiktai retai ir tai vien nusenusias našlės.

Utopia yra tai demokratiška miestų-valstijų sąjunga. Jos politiškoji tvarka yra sekanti:

“Kiekviena trisdešimts šeimynų, (reiškia ir vyrai ir moteris), kas metai renka urėdninką, kurį jie savo senoviška tarne vadino *sifograntu*, o dabar *filarchu*... Visi sifograntai, o jų yra du šimtu, prisiekia, kad jie balsuos už teisingiausius žmones; po tam slaptu balsavimu jie išrenka kuningaiktį iš keturių kandidatų, kuriuos išrenka liaudis miestų apygardose ir perstato senatui. Kuningaikščio urėdas—iki jo gyvai galvai. Jis netenka urėdo tiktai tokiam atsitikime, jai butų nužiurėta, kad jis svajoja apie vienvaldybę. Dešimtį filarchų su pavestomis jiems šeimynomis valdo ir-gi žmonių išrinktieji profilarchai, ar, kaip jie kitąsyk vadintą, troniborai. Troniborai... ir kiti valdininkai yra renkami kas metai. Troniborai kas trečia diena renkasi pas kuningaiktį, reikalui atsiradus ir tankiau, ir apsvarsto visuomenės reikalus, kartais net ir ypatingus ginčus, kurie įvyksta, nors ir labai retai. Kiekviename posėdyje dalyvauja du sifograntai, pasimainančiu kas posėdis. Po mirties bausme yra uždrausta daryti nutarimus visuomeniškuose reikaluose, kur-nors kitur, o ne kuningaikščio rumuose, troniborams dalyvaujant...”

Iš utopų surėdymo ir tvarkos paminėtina dar šitie dalykai.

Kiekvienas miestas kas metai siunčia po tris išmintingiausius seniunus į Utopijos sostapilį, Amaurotum; iš tų senių susideda senatas, kurs renka statistiškas žinias apie kiekvieno miesto reikalus ir produktiviškumą, nusveria perviršių ir nedateklus kiekvienos bendrijos paskyrium.

Religija—tai privatinis žmonių dalykas. Dvasiškiei, kaip ir šiaip kiti įrėdniai yra žmonių renkami. Abelnai utopai įstatymų nedaug teturi.

Karę utopai neapkenčia, kaipo žvėriškumą, nors nėra žvėrių, kurie taip tankiai tarp savęs pjautųsi, kaip kad žmonės.

Utopios pamatinis principas ir tikslas—kad visi piliečiai galėtų pašvesti visą laiką, atliekamą nuo reikalingo užsilaikymui darbo, jau nebe fiziškam darbui, o laisvam savo dvasios ir proto tobulinimui, nesa tame jie mato žmonių laimę.

Rafaelis, baigdamas piešti Utopią, šiaip baigia pasakojimą:

“Tatai aš, kiek tai man pavelijo spēkos, nupiešiau jums surėdymą tos valstijos, kuri, mano galva, netik yra geriausia pasaulyje, bet ir vienintėlė, tikrai užsipelnantį valstybės vardo. Kitose šalyse ir-gi tankiai šnekama apie visuomenės labą, o ištikrųjų yr taip, kad žėdnas žmogus savo labo tik žiuri ir savim tesirupina. Utopioje, kur nėra privatiškosios nuosavybės, visi rupinasi tiktai visuomenės reikalais, ir kaip Utopioje, taip ir kitose valstybėse žmonės turi ganėtinai priezasčių elgties taip, o ne kitaip. Kitose valstybėse kiekvienas žmogus žino, kad jis, jai nesirupins savimi, numirs badu, nors valstija ir nežinia kaip prosperuotų; todėl tokiose

šalyse žmonės yra tiesiog paties gyvenimo verčiami pirmučiausia rūpintis savimi. O Utopioje, kur visas turtas yra bendras, kiekvienas žino, jog niekas negali kentėti vargo, jai tik rūpinasi apie tat, kad visi sandeliai būtų pilni. Viskas pas juos išdalinta lygiai, taip kad nėra bėdinų, ir visi yra turtingi, nors nė vienas jų neturi nuosavo turto. Ar-gi gali būti didesnis turtas, kaip ramus ir be rūpesčių gyvenimas? Utopioj nėra priverstas žėdnas mįslyti apie savo užsilaikymą; pati nekankina vyro nuolatomis zurzomis apie piningus, išlaidas ir t. t., tėvai neturi reikalo rūpintis ir griaužties dėl vaikų ateities, nėra reikalo sukti sau galvą apie dukters krautį, be kurio ji negaus tinkamo sau vyro. Utopas žino, kad ne tik jo paties gyvenimas yra aprūpintas, bet ir jo vaikų vaikai turės ramų ir nerupestingą gyvenimą. Utopai broliškai prižiūri ir rūpinasi silpnais ir nebegalinčiais jau dirbti savo sąpiličiais lygiai kaip ir sveikais.

“Aš norėčiau rasti žmogų, kurs pradrištų sulyginti su utopų teisingumu kitų tautų teisingumą. Te mane nubaudžia Dievas, jai aš pas kitas tautas, užėjau nors trupinėlių teisybės. Kas tai da teisybė, jai dvarponis, auksakalis (Moro laikuose auksakaliai buvo bankieriais ir pinigų mainytojais) ar nuomininkas, vienu žodžiu visi tie, kurie nieko nedirba arba dirba nenaudingą darbą, jai jie nieko neveikdami ir patįs nebudami reikalingi, gyvena puikiai ir be jokių rūpesčių, o tuom tarpu samdytiniai darbininkai, vežėjai, kalviai, dailydės, stalu-dailiai ir ukininkų bernai, kurių triušas yra sunkesnis už darbą jungo gyvulių, o vienok reikalingas draugijai, gyvena kur blogiau už gyvulius. Gyvuliams nereikia dirbti taip ilgas valandas, jų maistas yra geresnis, jų ramybės nesudrumzdžia rūpestis apie rytojų. Darbininką visuomet kankina nusiminimas ir amžina rupa apie ateisiantį senatvėje skurdą, nesa jo uždariai yra taip maži, kad neapdengia ir kasdienių jo reikalų, o ką besakyti apie susitaupymą juodąjais dienai! Ar-gi galima pavadinti kitaip, kaip neteisinga ir nedėkinga, tą visuomenę, kurioje didžiūnai, kaip jie save ir šaukia, bajorai, auksakaliai ir kiti žmonės, nieko neveikiantys, arba užimti nenaudingų darbu, pasinaudoja iš visokeriopų gerybių, ir niekad nepasirūpina apie bėdinus žemdirbius, angliakasius, padienius, vežėjus, klavius; o juk jie negalėtų gyventi be tų darbininkų. Išnaudoję juos, kiek tai yra galima, iščiulpę iš jų visus jaunystės syvus, palieka juos likimui; kada ateina senatvė, liga ir skurdas, jie (t. y. turčiai) už jų (darbininkų) darbus ir pasišventimą duoda jiems varge pasimirti.

“Negana to. Turčiai netik numuša mokesčių už darbą, bet dar apskelbia tam tikslui ir įstatymus. Tam dalykui, kurs amžinai buvo neteisybė ir nedėkingumas sulig teisingai tarnavusiųjų visuomenei žmonių, jie suteikia dar įstatymų spėką ir, pridengę tai įstatymais, vadina teisybe.

“Dievas gali liudyti,—kuomet aš mąstau apie tai, kad kiekviena valstybė man atrodo suokalbiu turčių,

kurie po priedanga visuomenės labo jieško tiktai savos naudos; visokiomis gudrybėmis ir visokiais spąstais jie stengiasi apsaugoti sau tai, ką įgijo neteisingas kelias. Jie stengiasi juopigiausiai nusipirkti sau tų vargdienių darbą ir juolabjausiai juos pačius išnaudoti. Savo begėdiškus nusprendimus turčiai apskelbia vardu visos draugijos, tai-gi ir vardu tų pačių bėdinųjų, ir tai jie vadina įstatymais.

“Vienok pasidalinę tarp savęs visa tai, ko užtektų visiems žmonėms, tie nelaimingieji, negalintys pasisotinti turčiai nepažįsta tos laimės, kuria gėrisi utopai. Šie pastarieji nepažįsta pinigų ir godulybės; draug su tuo pas juos neužėsi tų rūpesčių, dėlei kurių įvyksta visokie prasizengimai. Kas nežino, kad apgavystė, vagystė, barniai, maištai, žmogžudystė, nuonuodijimai ir t. t. galima nubausti įstatymais, bet negalima jų panaikinti, nė-gi jiems užbėgti; o vienok visa tai dingtų, jai neliktų pinigų. Nelikus pinigams, žmonės užmirštų savo baimes, rūpesčius, skausmus, vargus ir benieges naktis. Pats neturtas, kurs, matoma, labai reikalauja pinigų, prazutų, jai tik būtų panaikinti pinigai.”

H. Percy Ward.

Katalikų Bažnyčia-Mirtinas Nedraugas Amerikos Laisvei.

Man be galo linksma, kad galiu pranešti, jog Europoje katalikų bažnyčia netik merdi, bet ir prakeikta yra. Ji nebesiplatina katalikiškose šalyse. Gero vardo ji nebeturi ten, kur ji geriausiai pažįstama. Ji netenka atramos senamjame sviete todėl, kad ji nuolatos kišasi į politikos reikalus. Italijoje, kur popiežius gyvena, lyg koks nelaisvis, Romos hierarchija neturi galybės. Francuzų tauta susekė keletas metų atgalios, kad jų respublika gali geriau tvarkyties be visišmintingojo Dievo atstovų patarmės. Portugalijai dabar gana gerai sekasi taip be popiežiaus kaip ir be karaliaus; ir net Hispanija — katalikiškoji Hispanija — maištu šiaušiasi prieš Romą. Nesenai pateko į rankas skaitlinės pastarųjų Hispanijos rinkimų į municipališkus urėdus. Klėrikalai be vilties parblokšta. Veik 845 kandidatai išrinkta ant republikonų tikieto (kuris žinoma yra netoks kaip Amerikos republikonų),—tikieto, kurs atmeta šalin monarchiją. Išrinkta ir 99 socialistai. Tiktai 69 kandidatai teisrinkta iš Romos katalikų bažnyčios. Vokietijoje pastaruose rinkimuose į ciosorystės seimą, Katalikų centro partija skaudžiai pralošė. Veikia nebeliks šalies Europoje, kuri Romai suteiktų paglobą. Išvyta iš Did-Britijos; išginta iš Francuzijos ir iš Portu-

galijos; išvaryta iš Hispanijos ir iš Italijos,—kur-gi ji dings? Mano nuomone, pakrantėse šito vakarino pasaulio, Suvienytose Valstijose, Roma mėgins remztiesi, galutinai kovoti dėl savo viešpatavimo ant žemės.

Romos katalikų bažnyčia atvirai paketino suromanizuoti Ameriką. Archivyskupas Ireland, per 100-metines sukaktuves Romos hierarchijos įsteigimo šitoje šalyje, atliktas Baltimorėje 10 d. lapkričio 1899 m., išsitarė: “Musų užduotis yra sukatalikinti Ameriką. Musų šauksmu bus: Dievas to trokšta!” Žinoma, tuo jau viską užbaigiama... “Ir musų širdis lapsės prie to siekio su kryžievių užsidegimu.” Kada jis taip išsitarė, jam smarkiai plojo delnais 80 vyskupų, 1000 kuningų, ir 5000 šiaip katalikų ten buvusių.

Paskyrimas dar trijų kardinolų šitai respublikai parodo, kad ir pats popiežius nuoširdžiai pritaria suromanizavimui respublikos. Pirma buvo tik vienas kardinolas šitoje šalyje; ateityje jau, mat, bus keturi. Anie trys poneliai, kurie popiežiui į koją pakštelėjo, ir už tatai gavo raudoną kardinolų kepurę, tai—Jonas M. Farley, New Yorko archivyskupas; Vilimas H. O'Connell, Bostono archivyskupas, ir monsignoras Diomedas Falconio, apaštalinis delegatas Washingtone. Na-gi pastebėsite, kad archivyskupas Ireland iš St. Paul tapo apleistas. Kodėl? Kaip tai atsitiko, kad archivyskupas Ireland negavo raudonos kepurės? Aš pasakysiu, kodėl. Keliolika metų atgal, viešpataujant popiežiui Leonui XIII, archivyskupas Ireland buvo persiėmęs modernistų pažvalgomis; ištikro, jis net pasikėsino pasakyti, kad—Amerikos katalikybė esanti pažangi; kad šitoje šalyje katalikų bažnyčia susitaikanti su Amerikos įstaigomis ir idealais. Galime atspėti jo šventenybės, popiežiaus, jausmus, kada jis perskaitė šitokią eretikybę. Ir tada jis pasišaukė archivyskupą Irelandą į Romą stoti šventojon akyvaizdon. Tada, klupščias, prieš popiežių, jis turėjo tai atšaukti. Romos miesto laikraščiuose, išleistuose 2 d. vasario 1899 m., buvo parašyta: “Monsignoras Jonas Ireland iškeiks guvioj diplomatų kalboje tas amerikiečių idejas, kurios priešingos yra popiežių autoritai.” Nuo to laiko archivyskupas Ireland buvo neblogu vaikysčiu; tačiau popiežija neužmiršo jo nukrypimo į apkantojimą, ir to dėlei jis šiandien vaikščioja be raudonos kepurės. Popiežius nerizikuoja; jis nesodina senų prasikaltėlių į kardinolų krėslą.

Sulygintinai nedaugėlis žmonių tēmyja katalikų bažnyčios ugį šitoje šalyje. Ar žinote, kad šitoji šalis yra vienintėlė pasaulyje, kur katalikų bažnyčia auga? Roma yra tvirtesnė šitoje šalyje, negu kitoj kokioje žemėje ant musų planetos. Metinis priaugimas katalikų gyventojų šitoje šalyje toli perviršyja priaugimą ne katalikiškų gyventojų. Yra manoma, kad nemažius 17 milijonų komunikantų Romos bažnyčios esą šitoje žemėje. Šitas skaičius priaugimas iš didelės dalies priguli nuo ateivystės. Veik visi ateiviai į šitą šalį yra Romos katalikai. Na-gi, kodėl Roma eina žemyn

katalikiškose šalyse, o auga ne katalikiškose šalyse? Dėl dviejų priežasčių. Viena—tai nerupestis, indiferevizmas žmonių. Antra: pataisymui savų reikalų Romos katalikų bažnyčia visuomet išnaudoja tą laisvę, kurios savo viešpatavimo gadynėje ji nesuteikė kitiems. Lyg Judas, ji giriasi meile laisvės, kada ji yra silpna, o vyliugiškai ją pasmerkia, kada ji yra tvirta.

Na-gi, toje kovoje dėl pergalės, tose imtynėse dėl užkariavimo, katalikų bažnyčia griebiasi politikos ginklų. Katalikybė nėra religija paprastoje to žodžio prasmėje. Tai milžiniškas bažnytinis trustas, nuo kurio pirklų trustas galėtų pasimokinti puikybės ir niekinimo tiesos kitų. Amerikos žmonės jau ima sumoti nedorybes pirklinių trustų, bet dar jie miega ir neišmano pavojaus, kokį atneša jiems religinis trustas—Romos hierarchijos “bossai”. Katalikų bažnyčios užmačia šitoje šalyje yra—paglemžti politikišką nacijos galybę Romos bažnyčios labui. Anoji katalikų draugija, po vardu Knights of Columbus—draugija, kuri turi keletą tūkstančių vietinių centrų, išbarstytų po visą šalį, o sąnarių šitoje valandoje bent 300.000—yra labiaus politikiška, negu religiška. Sąnariai yra slapta prisaiKinami, kad gins Romos katalikų bažnyčią viešuose reikaluose ir politikos skirtyse. Gruodžio mėnesyje užpernai suorganizuota Amerikoniškoji Katalikų draugijų Federacija. Dabar 21 nacionališka katalikų draugija yra prisidėjusi prie šitos federacijos. Ir įvesdinta beveik į žėdną valstiją Unijoje. Jos siekiu yra verzties, knisties, tvarsyties politikoje ir pakreipti įstatymdavystę Romos katalikų bažnyčios gerovėn. Galybė, su kuria Roma šitoje šalyje įsitikina pergalėsianti, tai galybė skaičiaus. Kontrolė vyriausybės turės buti laimėta balsais n'išmanėlių, ant kurių kuningai apyzarga joja. Tai-gi balsavimas padarys Romą ponia dalykų. Nesenai L. K. Washburn juokdaringai rašė laikraštyje “The Truth Seeker”: “Romos katalikybė nepriguli nuo smagenų, tik nuo kudikių. Jai tiek nerupi auklėjimas, kiek gyventojų skaičius. Moteris, turinti daugiau vaikų, daugiausia padirbėja dėl romanizmo. Tatai gužutis, o ne arelis, įsakoma Romos katalikams gerbti”. O juk yra bent 3 milijonai katalikų balsuotojų šitoje šalyje. Tik pamąstykite! Tris milijonai balsų labui kokio-ten svetimžemio popiežiaus!

Žinoma, šiandien katalikų bažnyčia neįstengia laimėti daugumu balsų, atiduotų jos pusėn. Bet štai ką guvęs Romos politikai žada padaryti: jie tikisi turėti atsvarą galybės tarp dviejų didžiųjų politikiškų partijų. Tada jie gali derybautiesi su žėdna, ir, įvykus elekcijoms, galės padiktuoti išlygas. Roma nesusideda su jokia politikiška partija, o vienok ji viešpatauja abiejose, ir rėpublikonų ir dėmokratų, partijose. Katalikų balsai suteikia Romos bažnyčiai garbę ir galybę ir įtekmę valdzios sostainėje šitoje šalyje. Laimikis pažadamas ir pasiulomas žėdnam politikieriui ir abiem politikiškom partijom, tai—katalikų balsai. Kiekvienam kandidatui, turinčiam gana politikiškos ir gana protiškos

drąsos, pasiūliauti prieš katalikų bažnyčią, yra lemta—pralošti. Amerikos politikai klupsčioja pas Romos pontifeksa, nesa jisai savo plaštakoje sugniauzęs laiko jų politikišką likimą.

Sakau jums, vyrai ir moters, kad toks dalykų stovis yra gresmė jaib kokiai šaliai, besimanančiai laisva. Ateityje yra galimu pavojus, kad Romos skaičių tvirtybė nuspręs kiekvieną elekciją labai katalikų bažnyčios. Jeigu tas nelaimingas laikas ateis, tai kiekvienas viešas urėdininkas, nuo prezidento iki policmonui, bus katalikas. Juk ir dabar šalis kaskart daugiau patenka glėbin Romos jungo. Romos katalikas, teistojas White, tapo paskirtas vyriausiu teistoju Suvienytų Valstijų Augščiausiojo Teismo! Popiežius turi ypatingą atstovą Washingtonė; jis vadinasi apaštalinis delegatu. Juk visi kapelionai laivyne yra romanistai ir du trečdaliu kapelionų Amerikos armijoje yra katalikai.

Šnekant apie armiją, leiskite man priminti straipsnelį, tilpusį laikraščiuose dar nesenai atgal, 29 d. sausio šįmet, New Yorke, 69-tam New Yorke pulkui liepta paroduoti revijose—prieš ką? kaip manote? O-gi prieš jo didenybę kardinolą Farley! Muštrų svetainėje jo didenybė dėvėjo savo raudoną urėdišką rubą; kardinolo sėdynė buvo papuošta popiežiaus spalvomis ir popiežiaus ženklų; ir skliautas svetainės buvo taip-gi padabintas popiežiaus spalvomis. Aš noriu žinoti, kokią turi tiesą Romos bažnyčios kardinolas daryti revijas Amerikos respublikos kareivių? Ką tai ženklina? Kokią linkmę tatai reiškia?

Paimkite nors ir kitą buitį: 6 d. birželio pareitų metų, buvo laikoma Baltimorėje kardinolo Gibbonso celebracija. Tuomsyk jo didenybė buvo išbuvęs 50 metų kunigu ir 25 metus kardinolu. Atėjo atiduoti jam garbę, nusilenkti jam, prezidentas Taft, ex-prezidentas Roosevelt, vice-prezidentas, kongreso vadas, vyriausias teistojas Vyriausiojo Teismo, ir didelis burys politikiškų vadų abiejų trobėsių ir abiejų partijų. Kas juos ten nunešė? Ko jie ten buvo? Ar todėl, kad jie norėjo pagerbti Romą, kaip Romą? Ar ne todėl, kad jie troško parodyti nuolankumą ir godonę katalikų balsams? Ex-prezidentas Roosevelt, nusilenkdamas Romos katalikų hierarchijos atstovui šitoje šalyje, pasakė prie tos progos: “Musų respublika, galinga jaunystėje, o duruosianti amžinai, matys prezidentais katalikus, kaip kad mato prezidentus protestonus”. Kada katalikas taps šitos šalies prezidentu, tada nacija bus tapusi štyva, spoksos pasiutusi! Romos katalikas prezidentas priverstinai bus Amerikos priešgyna ir savuose idealuose ir savose idejose. Jaigu nebutų, kaip-gi jis galėtų būti Romos kataliku? Įsivaizdinkitė Amerikos žmones, renkančius savo vyriausiu urėdininku vyrą, kurs yra Romos popiežiaus pavaldinys! Įsivaizdinkite šitą naciją taip nebetekusią proto, kad sodinančią į prezidentų krėslą žmogų, kurs—kaip Romos katalikas—priverstinai tikėtų, kad popiežiaus valia stovi augščiau už žmonių valią, kad bažnyčia viršyja valstybę, ir kad pareigos

Romai eina pirma pareigų respublikai. Katalikas prezidentas priverstinai turėtų nuomones ir idejas priešingas Amerikos idealams, Amerikos įstaigoms, Amerikos konstitucijai ir Amerikos įstatymams! Demokratiškoji respublika tai žmonių valdžia, per žmones, ir žmonėms; o katalikiškoji autokratija—tai valdymas žmonių per popiežių ir popiežiui.

Kodėl prezidentas Taft meilinas katalikų bažnyčiai? Kartais jis eina į katalikų bažnyčios pamaldas. 30 d. lapkričio, 1911 m., Washingtonė, prezidentas Taft, ponias Taft, jo kabineto sąnariai, ir Augščiausiojo Teismo Suvienytų Valstijų teistojai, su kitais vyriausybės urėdininkais, aplankė Padėkavonės mišias Šv. Patriko bažnyčioje. Kardinolas Gibbons, assistuodamas mišiose, sėdėjo škarlatiniame soste. Kogi jie ten buvo? Gal vienas ar kitas pastebėjote laikraščiuose 2 d. gruodžio, 1911 m., šitokią telegramą iš Romos:

“Naujais inkeltieji Amerikos kardinolai šiandien apturėjo telegramą nuo prezidento Tafto su pasveikinimu dėl jų iškėlimo ir su pažadėjimu, kad jis pats su jais sveikinsis, kada jie sugrįžs Amerikon.”

Ką galėjo pamanyti Francuzų respublikos prezidentas tatai beskaitydamas? Ką mąstė Portugalų respublikos prezidentas, tai skaitydamas? Aš manau, kad net jo majestatė, karalius Jurgis V, neiškentė nenusiypsojęs! Kodėl-gi Taft nuduoda tokį katalikų bažnyčios draugą? Bene žinutė, išimta iš “Evening Sun” Baltimorėje, 3 d. vasario, suteiks atsakymą:

“Kardinolas Gibbons ištarė pasitikėjimą, kad prezidentas Taft bus vėl nominuotas republikonų partijos ir taps išrinktas.”

Kas reikia mintyti apie prezidentą didelės respublikos, kurs dėl balsų rioplinėja ir klupsčioja po kojų sijonuoto popiežiaus?

Portugalijos respublika gyvavo daugiau kaip metus, iki ją pripažino šitoji respublika. Oficiališkai jau buvo pripažinusios visos respublikos ant svieto (išskyrus vieną), ir keletas monarchijų. Paskutinė ant svieto šalis, tai šitoji tepripažino Portugalijos respubliką. Kodėl? Ar-gi nežinote, kad katalikų bažnyčia bandė išgriauti Portugalijos respubliką? Ir negalėjote neintėmyti, kokią ypatingą intekmę katalikų bažnyčia turėjusi yra ant dabartinės administracijos? Galiaus Portugalų respublika pripažinta tapo keletas sevaisių atgal, nesa ilgiaus jau nebgalima buvo priešintiesi gyventojų reikalavimui.

Toliaus aš noriu jums pranešti, kad mirtiniausias priešgyna protiškos žmonių laisvės visoje žmogiškosios veislės historijoje, tai—Romos katalikų bažnyčia. Roma niekuomet neįleido proto laisvės jokion šalin, kur ji turėjo įtekmę ir galybę. Vyriausia dėmė prigulėjimo prie katalikų bažnyčios, tai—protiškoji vergija. Jaigu bažnyčia sako taip, tai ir yra taip,—nors taip nē nėra! Aš privesiu porą pveizdų katalikiško apkantojimo šitoje šalyje iš paskutiniųjų metų. Aš negrįžsiu į Hispaniją

nė į viduramžius. Aš šneku apie dabartį čion, o ne kur kitur.

Pernai, Kolumbaus mieste, buvo laikoma konferencija Amerikoniškosios Katalikų Draugijų Federacijos. Štai kokia perleista ten rezoliucija:

“Nutarta, kad Katalikų Draugijų Federacija išneša iškilmingą protestą prieš siuntinėjimą krasa ar siulymą pardavimui bjaurios literatūros, pridodant po šituomi titulu kningas, laikraščius, raštus ir spaudinius, kurie šmeizia religiškus įsitikinimus mūsų ukėšų ir kurie paduoda nepadorius ir teršiančius užpuolimus ant mūsų tikėjimo.”

Mūsų tikėjimo! Viską, kas pasmerkia *mūsų* tikėjimą, reikia nepriimti krason ir Romos katalikų cenzura reikia įsteigti ant literatūros, kurią Amerikos žmonės skaitys! Prašant apaštaliniam delegatui Washingtonė, antiklėrikališkasis laikraštis Romoje—*Asino*, tapo neleidžiamas Amerikos krasa.

Imkime kitą katalikų tolerancijos paveizdą, neseniai apsiėriškusį šitoje šalyje. Toje pačioje konferencijoje priimta smarkios rezoliucijos, kad boikotuoti ir užbėgti pardavinėjimui *Britiškos Enciklopedijos*. Žinoma, visi žinote, kad *Encyclopaedia Britannica* yra didžiausiu šios gadynės veikalų tarp angliškai šnekančiųjų žmonių. Katalikų bažnyčia mano, kad *Encyclopaedia Britannica* ne be ambų apsiėjo su katalikų bažnyčia, ir todėl, mat, ji reikia boikotuoti.

Katalikų bažnyčia taip-gi suorganizavo šioje šalyje Amerikonišką Katalikų Pressos Federaciją. Jon priklauso keli tukstančiai redaktorių ir laikraščių. Jos siekiu yra užimti vietą Pressos Asociacijos ir visas kitas agenturas, kurios renka žinias ant mūsų planetos. Ir ją kontroliuoja katalikai! Bent pamąstykite! Įsiveizdinkite, kaip šitos šalies ir kitų šalių žinios taptų suambrintos ir susuktos pagal Romos katalikų bažnyčios tikslą!

Katalikų bažnyčia yra karčiausiu Amerikos mokyklų sistėmos nedraugu. Bažnyčia tvirtina, kad valstija neturi jokios tiesos kontroliuoti auklėjimą vaikų; kad toji pareiga priguli bažnyčiai. Roma pučiasi su monopolizuoti auklėjimą. Ji trokšta užslėgti visus auklėjimo įrankius, kurie nėra po bažnyčios kontrole. Ji peikė ir niekino laisvas šitos šalies mokyklas, kaipo bedieviškas, daugiau kaip per vieną gentkartę. Romos vienintėlis tikras, aiškus, apsklembtas siekis, tai, įsteigiant parapijines mokyklas ir dergiant viešas mokyklas,—suromanizuoti vaikus šitoje šalyje. Siekiu katalikybės yra ne tai, kad vaikams davus geresnį išauklėjimą tose mokyklose, negu gauna viešose mokyklose, bet kad padarius iš vaikų labiau katalikus negu ukėsus. Ar valstija ar bažnyčia kontroliuos auklėjimą jaunomenės šitoje šalyje? Nuo atsakymo į *šitą* klausimą priguli respublikos likimas.

Štai dar vienas paveizdas popiežinės tolerancijos: tai popiežiaus ištarmė keli mėnesiai atgal, ir katalikai turi jos klausyti šitoje šalyje. Pius X apskelbė de-

kretą, kad jokiš Romos katalikas, be bažnyčios leidimo, neturi skųsti nė kriminališkan nė civiliškān teisman joki kardinolą, joki vyskupą, joki kuningą, nė kitą kokį Romos katalikų bažnyčios šventiką. Bausmė už nepaklusnumą — čion prakeiksmas, o, po mirties amžina prapultis! Aš-gi tikrinu, kad yra peržengimu Amerikos įstatymų, jeigu ar ypata ar organizacija baido vyrus ir moteris nuo išdavimo piktadarystų tam tikrai autoritai.

Romos katalikų bažnyčia, visuomet ir visur testojo ir testoja tiktai už Romos katalikų bažnyčią: ji nežingeidauja nieku, kas neprisideda prie jos pasisekimų. Ji žingeidauja tik tuomi mokslu, kurs apgina jos dogmas; ji žingeidauja tik tuomi menu, kuris pagražina jos bažnyčias; ji žingeidauja tik tuomi darbu, kurs padaugina jos turtus; ji žingeidauja tik taja muzika, kuri yra sudėta jos pagarbinimui; ji žingeidauja tik taja literatura, kuri yra parašyta jos garbei; ji žingeidauja tik taja labdarybe, kuri pripildo jis izdą; ji žingeidauja tik tuomi auklėjimu, kurs mokina josios tikybos; ir ji težingeidauja tik taja politika, kuri padaugina jos galybę! Romai niekadōs nerupėjo žmonijos gerovė; vienintėliai jai terupi katalikų bažnyčios gerovė. Tamo Painė's obalsiu buvo: “Svietas yra mano šalimi, o labdarystė tai mano religija”. Buvo teisingai ir juokingai pasakyta, kad popiežiaus obalsiu yra: “Svietas tai *mano* šalis, o viešpatavimas tai mano religija”. Romanizmas šitoje šalyje netriusia dėl Amerikos, jis triusia Romos labui.

Mano nuomone, religiniam sviete, proto laukuose, paskutinė kova, paskutinis susirėmimas įvyks tarp aklo įtikėjimo ir tarp laisvosios minties; tarp autoritatės ir išminties; tarp romanizmo ir laisvamanybės. Racionalizmo persergėjimas Amerikos respublikai yra toks: “Sergėkis Romos”. “Amžinas apsisergėjimas apsimoka laisve, o popiežijos užmokesniu yra amžina nelaisvė”. Roma nesimaino, jos obalsiu yra: “Visuomet tas pats”. Amerika miega; bet Roma niekadōs nemiega.

O kad tai rastūsi balsai, daug jų ir skambūs, kad Amerikos žmones persergėtų nuo Romos pavojaus, kurs gresia jų laisvei, pirma, negu bus jau per vėlu! O kad Roma niekadōs negautų progos paantrinti naujamjame sviete piktadarystės prieš žmoniją, kurias atliko senamjame! O kad prabudusi Amerikos nacija laimėtų patenkančią garbę žmogiškos laisvės historijoje, nutrenkdama amžinon prazutin baisiausiają tyraniją, kuri kadaisia vergijon įstumė žmogaus širdį ir smagenis!

(Versta “*Laisvajai Mintčiai*”).

Visata ir jos Gyvybė.

Pagal prof. *Garret P. Serviss* ir kitus astronomus surašė *Ibeks*.

II.

KELIAVIMAS-JUDĖJIMAS.

Jau sakēm, kad saulės sistema be paliovos keliauja beribėj tuštumoj. Nuo senai astronomų pastebėta, kad saulė su visa savo aplink ją krutančia ir besisukančia šeimyna keliauja linkui t. v. Herkuleso ir Lyros žvaigždyno. Negalima buvo ligšiol patirti, kaip smarkiai visa saulės sistema keliauja; taip-jau negalima buvo nuspręsti ir pakraipos, kokioj ji skrenda. Tačiau tyrimų parodyta, kad saulė, kuri taip bukliai ir tvarkingai kontroliuoja keliaujančias aplink ją 8 planetas ir besisukančius aplink jas 24 mėnulių, nematomos, neišreiškiamos spėkos yra traukiama nuo vieno žvaigždyno prie kito. Ir netik musiškė saulės valstybė, bet ir daugelis kitų, nepriklausmiai nuo savo paprasto judėjimo, keliauja toj pačioj linkmėj kaipir mūsų saulė su visa savo šeimyna. Taipgi pastebėta, jog tekėjimas visatos esmės slenka paraleliškoj linijoj su mūsų saulės valstybe—tik priešingon pusėn.

Saulė su visa savo valstybe dabar randasi, regis, psiaukelyj tarp vieno ir kito žvaigždynų. Vietoj, iš kurios, kaip spėjama, mūsų saulė pradėjo savo kelionę, randasi masa susispietusių žvaigždynų ir atskirų saulių taip pat, kaip ir ten, kur saulė su savo šeimyna keliauja atlikdama po 366,000,000 angliškų mylių per metus.

Tartum pasitikti mūsų saulinės valstybės, tik daug greičiau iš priešingos pusės atkeliauja mūsų linkui apie tukstantį kartų didesnė už musiškę saulę žvaigždė *Alpha Lyrae*. Kelias tarp jos ir mūsų saulinės valstybės, rodosi, yra tuščias, nors toj tuštumoje, regis, nemaža randasi tamsių jau išgesusių žvaigždžių, su kuriomis mūsų saulė gali susidurti. Tokiam susidurimui atsitikus, pasidarytų šiluma mažų-mažiausiai milijono laipsnių, o tokioj kaitroje minėta tamsi žvaigždė, musiškė saulė ir visa jos valstybėje esanti medžiaga umai pavirstų į vieną gaisro masą, į vieną ugnies miglą, ir turėtų įvykti visuotina dekompozicija. Ir pirm susidursiant saulei su tokia žvaigžde, visoj saulės sistemoj turėtų įvykti baisi suirutė—anarchija: planetos turėtų iškrypti iš paskirtų sau kelių, susidurti vienos su kitomis, arba nuskristi stačiai į saulę ir, susitrenkus, dingti. Tai-gi, prieš taip susitiksiant saulei su nežinoma žvaigžde, visoj saulės valstybėj visa organišką gyvybę turėtų dingti. Net ir mėnuliui* nukritus ant žemės,—dėl sumišimo tos laikančios jį atstume spėkos srovės,—turėtų kilti toks karštis, kad dabartinė žemės organišką gyvybę turėtų išnykti; dar jam bepuolant, vanduo ir viskas, kas ant žemės randasi, pakiltų oran,

kad pasitikti atskrendanti mėnulį. 1900 m. astronomai, pastebėję tokį gaisrą visatoje, kur, matomai, susitikus dviem žvaigždėm, abi pavirto į vieną ugninį miglyną. Susitikus saulei su išgesusia žvaigždė, gal susidurimas neįvyktų, viena ir kita įškryptų iš savo kelio ir pradėtų sukties apsukui viena kitos. Kad taip galėtų buti, liudyja skaitlingos dvilypės žvaigždės. Jaigu taip atsitiktų, mūsų saulinė valstybė ažuot vienos turėtų dvi sauli. Bet tokia atomaina gravitacijos sudėjime sukeltų mūsų saulinėje sistemoje revoliuciją, kuri irgi panaikintų esančiąją organišką gyvybę.

Kaip pradžioje minėjome Paukščių kelio apilinkė, į kurią saulė keliauja, yra tarsi prigrusta saulėmis ir čielomis saulinėmis sistemomis, tačiau tulose vietose turi tuštumas, lyg kokias juodas dėmes, ar plėtmus. Jaigu tat saulė, keliaudama su minėtu smarkumu, ir, laimingai atlikus savo kelionę į 3 milijonus metų, prisiartintų prie tų žvaigždėmis prigrustų apilinkių, tai dar už milijono mylių nuo jų budami taptume apjakinti nesuskaitomų saulių šviesa, kuri savo energijos įvairumu sunaikintų gyvybę, šiandien esančią ant žemės, ar gal duotų pradžią tobulesnei, galingesnei. Saulės kontroliuojančioj spėkoj įvyktų tokia suirutė, kad esančios po jos valdzia planetos, gal radusios galingesnį sau protektorių, negu musiškė saulė, pereitų kitų saulių valstybėn. Pati saulė gal ten gangreit turėtų susitrenkti su kitomis saulėmis ir susijungtų su ugne kitų degančių žvaigždžių, kurių ten yra nesuskaitoma daugybė. Rods, kelias, kuriuo saulė su visa savo sistema keliauja, nebutinai turi tęsties tiesioj linijoj; gali nukrypti toli į šalį nuo *Alpha-Lyrae* žvaigždės; gal per Paukščių kelyj pastebimą, kaipo tamsią dėmę, spragą galėtų mūsų saulė perlįsti kiaurai žvaigždyną ir patekti visai kitan svietan, o gal traukianti visą saulinę sistemą srovė atsikreiptų ir atneštų mus su mūsų saulė planetomis ir mėnuliais vėl atgal į tas vietas iš kur keliaujame. Pagalios negalime pasakyti, jog ta tuštuma, per kurią saulė su visa savo valstybe skrenda, tikrai yra tuščia, kadangi ten randasi taipgi daug neįmatomų tamsių išgesusių žvaigždžių, kurios gali pastoti mūsų saulei kelią ir įsakyti jai skristi aplink tą nematomą kuną.

Viena įdomiausių astronomijos problemų, leidžiančių daryti įvairiausių spėjimus—tai dvilypės žvaigždės. Kiekvienas jaunas astronomas, dasigavęs prie teleskopo, be abejonės pradės sekti tokią žvaigždžių porę, esančią artimuose familijariškuose santikiuose. Ypač gryna akimi žiurint, regis, matoma tik viena žvaigždė, bet pasiziūrėjus pro teleskopą matoma vienoj žvaigždėje kartais dvi žvaigždi, besiskirianti viena nuo kitos savo šviesa. Buva spalvų kombinacijos: žydrios ir baltos, žydrios ir geltonos, raudonos ir baltos, bei žalios ir baltos. Visos tos žvaigždės—tai saulės, daug kartų didesnės už musiškę saulę, ir turi nesykį daug daugiau šviesos, negu mūsų saulė; tačiau jos randasi taip arti

* *Menulis sveria 75,000,000,000,000,000 tonny.*

nuo savo tamsiųjų draugų, kad atstumas tarp jų kartais esti trisysyk trumpesnis, negu atstumas tarp saulės ir žemės. Tos poros visuomet bėga viena apskukui kitos.

Viena tokių dvilypių žvaigždžių—tai minėtoji Alpha Lyrae, kuri bėga pasitiktų mūsų saulinės valstybės. Randasi ji Centauro konstelacijoje ir jos šviesa, kolai mūsų pasiekia, turi lėkti tamsiomis visatos skradžiomis per 4 ir $\frac{1}{2}$ metų. Taigi esame nuo jos dar baisiai, baisiai toli...

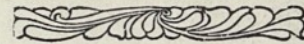
Pastaruoju laiku astronomai suranda labai daug tokių dvilypių žvaigždžių. Jos susideda iš vienos saulės ir kitos tamsios žvaigždės, kuri gryna akimi neįmatoma. Ją galima matyti ir observuoti tik pasigelbstint spektroskopu, kas ir leidžia patirti, jog šviesi žvaigždė visados bėga apskuku tamsiosios žvaigždės ir tai begalo smarkiai. Leiskime, kad mūsų saulė susitinka savo kelionėje su tokiu tamsiu draugu, kurių nemaža turi būti tuštumoj. Saulė, patekus intekmėn to tamsaus savo pavergėjo, su pašėlusiu smarkumu pradeda bėgti apskukai ano. Kas gi įvyktų su visa saulės valdomąja sistema? Baisiausi katastrofa visiškai perkeistų esančią tvarką.

Tos dvilypės žvaigždės iki-šiol labai užima astronomus, kadangi sunku išrišti klausimas, kokių būdu jos susitiko ir pateko į taip artimus tarp savęs santykius? Ar jos atsirado iš vienos bendros masos, kaip mūsų Žemė su Mėnuliu? Taip išsyk atrodo, tačiau tam manymui daug kas prieštarauja. Mūsų saulinėje sistemoj mažesnės planetos vienutės bėga aplink didesnę, šaltesnę—aplink šiltesnę, tamsesnė—aplink šviesesnę, o viskas sykiu—aplink šviesiausią ir šilčiausią, saulę. Gi tarp minėtų dvilypių žvaigždžių viskas dedasi kitaip. Tamsi žvaigždė yra visuomet didesnė ir daro centrą slėgimo, o šviesi—mažesnė ir yra verčiama bėgti pašėlusiai smarkiai aplink tamsiąją. Tamsioji žvaigždė irgi nestovi ant vietos, nors taip išrodo, nes visatoje visa, kas tik randasi, amžinai juda. Jaigu abi tos žvaigždės paeitų iš vienos bendros masos, kuri pasidalino atsitikus katastrofai, tai mažesnė jų butinai greičiau turėtų atvėsti ir netekti savo šviesos, kaip yra mūsų saulės valstybėj. Tuo tarpu ten dedasi visai priešingai: didesnė žvaigždė išdegusi, atvėsusi, išgesusi, o jos mažesnis draugas dega, sviečia ir šildo, bet pati turi bėgti apskuku šaltąją ir tamsiąją žvaigždę. Tie priešginingi mūsų saulinės sistemos tiesoms santikiai tarp dvilypių žvaigždžių, leidžia astronomams manyti, kad tokios dvilypės žvaigždės negalėjo pasidaryti iš vienos bendros masos, kad tamsioji ir šviesioji žvaigždės turėjo atsirasti viena nuo kitos labai atitolintose visatos apie linkėse, kad tamsioji daug-daug senesnė už šviesiąją ir susitiko tik bekeliaudamos, o šviesioji kaipo mažesnė pasidavė tamsiosios intekmei ir tapo jos verge. Ta aplinkybė leidžia taipgi spėti, jog ir mūsų saulė susitikus savo kelionėje su tamsiąją, didesne už save žvaigžde, gal patektų anos vergijon.

Gamtoje niekas nėra amžina: gema ir miršta, kad duoti gyvybę gimstančiamjam. Kaip ant mūsų žemės

moterijos dalelės atlieka savo įvairius judėjimus, pereina įvairių-įvairiausių likimus ir įeina į kassyk naujas kombinacijas, taip pat ir visatoje panašus judėjimus neapsistoja nė vienam momentui. Kai-kurį laiką toks judėjimas atsibuvo reguliškai, atsikartotinai, taip vadinamo organiškojo judėjimo taisyklėmis, iki pagaliaus įvyksta tame judėjime katastrofa, dekompozicija, chaosas, sumišimas, kad po tam, už kai-kurio laiko, tvėruską naujo. Ir taip be galo, be pabaigos.

(*Toliaus bus*).

P. Gudas.

Kultūros Pamatai.

4. ĮRANKIAI KARO IR TAIKOS LAIKU.

Kaip jau sakėmė pirmoji žmogaus buveinė matomai buvo tropiškuose kraštuose. Tose šalyse nestokavo nei augmenų, nei mažųjų gyvunų, kuriuos žmogus galėjo panaudoti valgiui. Grūdai galėjo but valgomi stačiai iš varpų, jai tik nebudavo perdaug kieti. Jaigu budavo kieti, galėjo but sudaužomi akmeniu. Tuo žingsniu žmogus ant visada aplenkė gyvulį, savo konkurentą įgyjime maisto. Nors grubus buvo tas įrankis, jis buvo lengvai patobulinamas. Ilgai vartojant du akmeniu smulkinimui grūdų, apatiniame akmeny pasidarė duobutė. Čia mažas žingsnis bepaliko prie grustuvo ir rankinių girnų. Antras primitiviausias įrankis buvo vėzdas. Pritaisydamas akmenį prie vėzdo, žmogus pasigamino naują įrankį—kujį.

Besidauginant žmonių skaičių, kova už buvį pasidarė kur-kas smarkesnė. Neišvengtinai prisėjo stoti kovon su žiauriaisiais žvėrimis. Susirėmus su koku žvėrimi, žmogus galėjo jį užtalazyti baslio smugiais. Bet kada užmuštąjį žvėrį reikėjo pjaustyti, tai čion nepakako paprasto akmens ir nagų. Taigi čia žmogus padarė visą eilę atidengimų. Gamtoj apščiai randasi aštrių akmenų. Jais ir pasinaudojo žmogus. Iš įvairių akmens rūšių titnagas labiausiai žmogui patarnavo. Nežiurint į jo nepaprastą kietumą, jis labai lengvai skyla į ilgus plonus šmotus, briaunos kurių buna aštrios it stiklas. Tokiu būdu betobulindamas akmeninius savo įrankius, palengvėlia žmogus priėjo prie kirvio, peilio, vedegos, kalto, ylos, adatos, grąšto; pritaisydamas aštrų titnago kylį prie vėzdo, jis pasidarė ragotinę.

Nuo neatmenamų laikų buvo vartojamas saidokas. Lyginai buvo vartojami laiveliai persigabenti per upes ir ratai sauszemiu vaziuoti. Triobesiams naudotasi akmenimis ir taip-gi buvo daromos plytos. Principas stričkės jau gerai buvo suprastas, kaipo pagalba žmogaus spēkai, taip-gi ratas puodams daryti tapo atidengtas tamsybėse priešistoriškųjų laikų.

5. GYVULIŲ PRIJAUKINIMAS.

Primitivis žmogus medžioklėse užmušinėdavo gyvulius, bet kitokios naudos iš jų pasemti gal neišmanė. Betgi jau nuo labai senų laikų pradėta ir jautinti gyvuliai; pirmiausia prijaukintieji, vilkiukai, kaitės, gal but tebuvo vaikų nusizaidimui.

Pirmiausia prijaukintieji gyvuliai turėjo būti tokie, kurie galėjo prisitaikyti prie kuoįvairiausio maisto. Tokiuo gyvuliu galėjo būti šuo. Šuns geros ypatybės taipgi greit galėjo būti pastebėtos: juk ir nuožiausieji klajokliniai žmonės gali jį panaudoti medžioklėje. Bet didis žingsnis žmogaus padaryta, prisijaukinus žole mintančius gyvulius, suteikiančius pieną ir mėsą maistui. Nuo tos dienos žmogus jau nebebuvo vien medžiotoju ir žuvautoju: jis tapo kaimenės savininku, kerdžiumi. Tuo pasidarius, žmogaus gyvenime žymi atomaina turėjo įvykti. Tiesa jis galėjo pasilikti klajotoju, bet jo klajojimai tapo aprubežiuoti naujais faktoriais. Jis turėjo laikytis vietos, kur jo kaimenei buvo maisto. Beto šios naujos aplinkybės turėjo įgyti svarbą atsinešimuose vienos šeimos priekito, vienos genties priekito; nes prijaukinti gyvuliai lengvai galėjo but sunaikinti mažiau civilizuočių kaimynų. Pasirodė reikalingu esant parupinti gyvuliams apsaugą. Čion taipgi apsireiškė komunalės vienybės jausmas. Męs galime daleisti, kad ikišiol pavieni šeimyna galėjo gyventi viena sau, be žybaus susirėmimo su kita. Kol medžiojamųjų žvėrių iki šočiai ir juos galėjo medžioti lygiai visi, vargu begalėjo kilti dėlto kokie-nors kivirčiai. Bet piemeniškas gyvenimas įvedė ginčams bei karo pavojams gaivalą. Yra įstabu apmąstinėti tuodvi pasekmi, turinti griežtai priešingi kita kitai ypatybi. Iš vienos pusės kariško upo augimas, iš kitos-gi gentinės vienybės išsiplėtojimas. Ir čion jau galima jieskoti tautybės gamalų.

Daugumos yra manoma, kad Azija yra prijaukintų gyvulių tėviškė. Tačiau katės ir šuns azijatiškas paėjimas yra abejotinas. Sulig avies, karvės, asilo, arklio, taipgi naminių paukščių nėra abejonės, kad jie Azijoje tapo prijaukinti. Toks svarbus nuoveikalis, gyvulių prijaukinimas, atsiliko priešistoriškųjų laikų gelmėse. Vien kalakutas prijaukinta jau prie istorijos šviesos.

6. ŽEMDIRBYSTĖ.

Tyrinėjimai parodo, kad didelis šalies turtingumas nemokina žmogaus buti taupiu ir rupinties savo ateitim. Dar-gi tas jį tvirkina. Šiaurinės Amerikos indijonai, apščiai turėdami visokių gyvunų medžiojimui, prisimušdavo jų daugiau, negu jie galėdavo suėsti. Pamatę kur paukščių lizdą, jie negalėdavo susilaikyti nenužudę paukštelių ir nesunaikinę jų kiaušinėlių. Tokioj šalyj, tarp tokių genčių negalėjo užsimegsti žemdirbystė. Skurdžiau apdovanotuose kraštuose žmogus neišvengtina darosi taupiu ir pradeda rupinties ateitim. Žemės nederlingumas privertė Australijos gyventoją nuolat pamąstyti apie ateitį. Taip senai jo

įgytas įprotys draudžia jam laužti augmenį prieš jo grudams prinoksiant. Pas panašias gentis galėjo užsimegsti ir plėtoties žemdirbystė. Veltui, vienok, jieskotumėm vietos, kur žmogus yra pradėjęs tą darbą. Be abejonės tai atsitiko įvairiuose kraštuose įvairiais laikais.

Įvairios rūšies tyrinėjimai liudija, kad žemdirbystė yra gan vėlybas žingsnis žmogaus besiplėtojime. Ir teoretiškai žiurint, nesunku suprasti, kad taip turėjo buti; juk spraga tarp klajojančių kaimenės savininkų, svarbiausis rupestis kurių yra ganyklos radimas, ir pastovios žemdirbių buveinės ištikrųjų yra didelė. Nėra abejonės, kad ankstyvas žemdirbys galėjo nebuti kurios vienos vietos ilgalaikiu gyventoju; jis galėjo laikyties vienos vietos keleto mėnesių bėgyj, nuo sėjos laiko iki dagavimui. Toks nuobodus apsibuvimas ant vietos, neminint jau žemės apdirbimo, turėjo buti labai inkirus žmonėms, papratusiems klajoti. Galų-gale, betgi, žmogus turėjo suprasti naudą augmeninio maisto, parupinto sulig išangsto apmąstyto plano, neatsidedant vien ant gamtos malonės. Bet, kaip viršų minėta, žmogus vėlai dasiprotėjo taip daryti. Vėlybas žemdirbystės užsimezgas taipgi yra paliudytas ir kalbose. Paveizdan graikai ir romėnai turi vienodos kilmės žodžius įvairiems gyvuliams pavadinti, tuotarpu labai maža tėra tokių žodžių grudams ir ukės padargams pavadinti. Kaip dauguma prijaukintų gyvulių, taip ir dauguma augalų yra kilę Azijoje. Maisas (kukuruza) ir bulvių rūšis iki Amerikos atradimui visai buvo nežinomi senajai kulturai. Bet visi kiti augalai buvo vaisingi nesuskaitomų gentkarčių priešistorišku periodu. Aprašynėjime apie prijaukintus gyvulius buvo minėta, kad piemeniškam gyvenimui prasidėjus, turėjo įvykti tullos atomainos draugijiniuose santikiuose. Su žemdirbystės pradžia atsirado nauja proga mažiau civilizuočiams žmonėms užpuldinėti taupius žemdirbius; iš antros pusės žemdirbystė, žinoma, sustiprino gentinės vienybės ryšius.

7. VALDŽIA.

Paminėtinė visokios žmogiškos organizacijos forma yra šeimyna. Šeimynos ryšiai priešistoriškuose laikuose nebuvo tvirti. Sąlygos ir reikalas, vienok, verstervertė, kad tie ryšiai nuolat butų stiprinama. Šeimynos nariams besilaikant kruvoj, vienas jos narys galėjo pasidaryti jos vadas. Įvedimas prijaukintų gyvulių ir ugdimas augalų labai stiprino kaip šeimynišką vienybę, taip ir vado reikšmę. Čion ir reikia jieskoti viešpatavusios visose senovės tautose monarchiškos valdžios užmazgų.

8. PAPUOŠALAI.

Išraizinėti šlapio ir briedžio kaulų šmoteliai, atrandami akmeninio amžiaus urvuose, paliudyja, kad žmogus anksti pamėgo daile. Priešistoriškas žmogus, kada nebudavo užimtas medžiokle, savo urve, arba nevešioj

jo šėtroj, mėgdavo dailinti ir gražinti savo įrankius. Arklio nagos šlapioj žemėj atspauda, molio šmotas, sustingęs ugniakuroj, galėjo paduoti mintį, kad galima panaudoti žemę įvairiausiems indams pagaminti. Aigypso ir Mesopotamijos paminklai, užsilaikę iki šių dienų, yra parodymas, kad grafiškoji dailė augštai jau buvo išsiplėtojus prieš užsibaigiant priešistoriskam periodui.

9. RAŠTAI.

Įvairios trumpai čia paminėtos fazos priešistoriškos kultūros, paliko šiokių tokių palaikus tyrinėjimui, bet medžiaga istorijai, kaipo tokiai, prasidėjo rinkties, kada žmogus išmoko perduoti savo mintis raštu. Nėra abejonės, kad žmogus padarė pirmus toj linkmėj žingsnius labai anksti. Jau urvinis žmogus piešdavo nepuošnius paveikslus, scenas iš medžiotojo gyvenimo, o raštas tėra tolesnis piešimo išsiplėtojimas.

Nemažai randama paliudijimų, kad žmonės senai stengėsi perduoti savo mintis nevien kalba, bet ir kokiūnors kitu budu. Taip istorija mums nusako, kad skytai besirengusiam juos užkariauti Darijui buvę atsiuntę pelę, varlę, paukštį ir penkių vilyčių pundelį. Pranešimas turėjęs sekančią reiksmę: jaigut persai nemoka rausties žemėj, kaip pelės, nardyti vandenyj, kaip varlės, skrajoti ore, kaip paukščiai,—tai jie neišsigelbės nuo skytų vilyčių. Amerikos indijonai siųsdavo koralų juostą kares apreikšdami. Panašus budas suteikti pranešimą, reikia manyti, buvo vartojamas ir senesniais laikais. Betgi, nereikė daug sumanumo, kad dasiprotėjus nupiešti tuos apčiuopiamus daigtus ir tokiu budu suteikti žinią. Tuomi galėjo užsivaduoti sunkus tuolaikiškiems žmonėms pelių ir paukščių gaudymas. Ir ištikrųjų toks simboliškas piešimas buvo pirmas rašto pavidalas. Bemaž visos tautos turėjo simbolišką raštą. Šiolaikinės raidės yra išsiplėtoję iš senovės simboliškųjų vaizdų.

Kada išrasta raštas ir tapo įskelti į akmenį pirmieji nuotikiai, tąsyk prasidėjo žmonijos istorija, kaipo tokia. Ir tas nutiko, kada Aigypso, Assyrijos ir Babylonijos židiniai užblizgėjo. Prie tų židinių mokslo ir kultūros diegai pradėjo tarpti.

Žiaurumas ir Pasigailėjimas pas Moteris.

(Pagal G. Ferrero).

H. Spencer sako, kad tarp laukinių žmonių moteris esančios taip-jau žiaurios ir nelemtos, kaip vyrai, ir jaigu jos nepadarančios tiek pikto, kiek vyrai, tai tik dėlto, kad jos fiziškai už juos silpnesnės. Tai nevisai teisinga. Moteris net ir tarp laukinių tautų retai kada eina kariautų. Be abejonės, yra išėmimų. Senovės bretonų moteris vadovaudavo kariūmene. Škotų moteris sekdamo paskui armijų, ir žiauriai kaneveikdamo nelaisvėn paimtuosius. Betgi, apskritai, imant, laukinė moteris lošia antraeilę rolę karėj; ji veikia, kaipo pagelbininkė, rankioja šaudykles (strielas), mēto akmenis iš tolumos, neša provizijas ir t. t.

Moters žiaurumas visu savo pilnumu apsiroiskia atkeršyjuje. Vyras gali išnaikinti čielas šeimynas arba net nubengti čielas tautas savo kerštui užganėdinti, bet niekas negali susilyginti su moters prasimanymais, kaip palengvėl kankinti savo auką, besigerėti kančiomis ir jų prailginimu, idant jos pagiežos džiaugsmas galėtų kuoilgiausia prasitęst. Rossijos Elžbieta, apvilta savo numilėtinio, privertė jį vesti negražią neužaugą ir perleisti vestuvių naktį lediniame palociuj, kuriame mebliai ir lova buvo iš ledo. Ant rytojaus su savo lydėtojaus ji atėjo įteikti naujai sužieduotai porai buketą. Ji rado juosius ant lovos išsitiesusius, veik sušalusius. Paskui savo priešę ji ištrėmė į Siberiją, liepus pirmiau nupjauti ausis ir nosį. — Turtingas Rossijos kuningaiktis mylėjo gražią ukininko mergytę ir 5 metus gyveno su ja. Po to laikatarpio jis, atmokėjęs jai tulą sumą pinigų, privertė, kad ji apsivestų su ukininku. Per 10 metų jauna mergaitė neparodė jokių keršto ženklų, kol numirė jos vyras. Bet kilus į tą tarpą sumišimams prieš didikus, ji stojus ukininkų burio vadove ir vedus juos savo senojo numilėtinio dvaran. Kada nelaimingasis buvo paimtas, ji pakinkydino jį žagrėn ir per tris dienas juomi arė, kapodama kas kartą, kada jis parkrisdavo ant žemės. Vakare vedavo jį staldan ir guldydavo su jaučiais, priversdama jį ēsti jų pašarą. Tas nusizaidimas tęseti tris dienas, kol jis krito negyvas vagon. Vienas rusas, tinginys ir niekam vertas vaikėzas, pasiulė savo žmonai parsiduoti sultanui vergijon. Po nekurio svyravimo ji sutiko, ir abu leidosi prie vertelgos. Puskelyj jos pasigėręs vyras užmigo. Tuomet jai puolė galvon mintis parduoti vergijon savo vyrą, vietoj savęs. Surišus, ji atidavė savo vyrą vertelgai, ir pasiliko pasigėrėti, kaip turkas stums savo auką laivan, ir kvatojo, kada matė, kad turkas pradėjo jos vyrui pilti smugius. Senovės Romoj ir Graikioj vergės, (ancillae), baisiai kentėjo nuo savo ponių (matronų). Romos matrona, jaigu taisydamos jos plaukus suerzindavo ją tarnaitės, bady-

davo jas sagutėmis į rankas ir į krutis. Didelių tautų sujudimų, sakysim, revoliucijų, laikuose, moterų žiaurumas pereidavo visokias ribas. Francuzų revoliucijoj nugalavimo dienose pirmutinės sėdinių eilės ties giljotiną budavo paliekamos politiškųjų klubų moterims. Jos buvo nuožniausios veikėjos komunos dienose. Juk tai moteris sukurstė, kad būtų išžudyti dominikonai.

Iš antros pusės galima nurodyti visą eilę prieštarų priparodymų, kurie liudija, kad pasigailėjimo jausmas yra daug jautresnis pas moterų, negu pas vyrų. Tas tēmijama net pas gyvulius. Vištos dažnai perskiria besipešančius gaidžius. Pastebėta, kad laukinių ožkų patelkos nusikadaruoja savo pašautus patinus. Laukinės moters neretai parodo savo mielaširdystę. Daug tyrinėtojų išvengė mirties ačiu moterų malonei. Australijos moteris dažnai atidengdavo europiečiams planus, rengtus jų nužudymui. Karėse moteris tankiai įsikūša, kad sutaikytas besivaržančias puses. Pas civilizuotas tautas tas gailėjimos jausmas, žinoma, labiau yra išsiplėtojęs. Krikščionybė turėjo pasisekimą tarp moterų dėlto, kad ji mokėjo sunaudoti jų gailęstingumo jausmą. Legouvė, sako: "Apaštaly laikuose moteris buvo inkunytijos savo motiniškojo užuojautos pašaukimo; kankintinių laikuose, parodydamos vyrišką drąsą, jos pasiliko moteriškomis savo padarume; doktorų laikuose, kuomet pamokslininkai sakė pamokslus, o mokytieji rašė kningas, moteris tęsė toliaus savo meilės ir ramino darbo." Gailęstingumas pas moteris kartais yra taip galingas, kad užvaduoja augštesniąją žmogaus dovaną, protą. Tai buvo tarnaitė, nemokėjusi nei skaityti, nei rašyti, kuri įsteigė didžiausią Francijoj labdarinę dr-ją "*Les petites Soeurs des Pauvres*". Dr-ja turi iki 3.500 seserų ir apžiuri 25.000 su viršum ligonių. Antra labdarybės didvyrė buvo Jeanne Garnier. Turėdama 20 metų amžiaus, ji ištekėjo. Po trijų metų umiu laiku neteko vyro ir sunų. Po tos nelaimės ji pradėjo savo labdarinę veikimą. Ji įsteigė dr-ją "*Les Dames du Calvaire*", susidedančią iš našlių. Dr-ja ypatingai rupinasi apsirgusiais bjauriomis ligomis ir nelaimingomis draugijos atmatomis. Vieną sykį reikėjo nugabenti ligonius į naujai pastatytą ligonbutį; tarp jų buvo moteriškė taip baisiai subjaurinta išdegintomis žaizdomis, kad nebuvo galima gauti vežėjo, kurs būtų apsiėmęs ją vežti. Tuomet Jeanne Garnier ėmė nelaimingąją ant savo pečių ir nunešė ligonbutin. Ji mirė nuo nuovargio, sulaukusi 42 metų.

Ar moteris yra maloni ar žiauri? Ar galime mės sutaikyti tuos taip prieštarigus faktus? Patyrinėkime truputį pradžią ir genezį moteriško žiaurumo. Viršų matėme, kad moteris parodo didelį rasingumą kaip savo aukas kankinti. Ji nenori vien nužudyti savo priešų. Ji kankina juos, rupinasi pratęsti jų kančias ir kuoilgiaus džiaugties atkeršyjamu. Čia moteris eina toliau, negu vyras. Nes nei laukiniai žmonės tiek nesidžiaugia savo aukų kančiomis. Jie išlieja savo kerštą, užmušdami vienu smugiu. Laukiniai žmonės neretai

išpjauna čielas gentis ir tautas. Bet moteris visos ir visur praktikuoja užmušinėjimo meną. Tėmykime net dabartiniiais laikais, kaip skiriam vyrų ir moterų ginčai. Moteris drasko viena kitą, pešasi plaukus, stringalviais puola ant savo priešų ir taikosi skaudžiai įžeisti. Vyrai gi kerta ir smeigia, jie stengiasi apneagalėdinti arba užtrenkt savo neprietelių, arba jį užmušti. Besistengimas skaudžiai įžeisti yra silpnybės išauga. Iš Darwin'o teorijos mums žinoma, kad kiekvienas gyvunas turi būti aprupintas užpuolimo ir apsigynimo įmonėmis, idant galėtų išlaikyti kovą už buvį. Tokiomis įmonėmis reikia skaityti ir daug instinktų ir jausmų, kurie kilo iš naturalio pasirinkimo, prisitaikymo ir paveldėjystės. Moters žiaurumas yra vienas tų instinktų ir jausmų. Moteris, nepajiegdama apveikti savo priešo, turėjo griebties kitokio apsigynimo, butent, užgaudinėti jausmingesnius jo organus, arba įžeisti jį ant tiek skaudžiai, kad apneagalėdinti. Tendencija tokiu budu ginties patapo instinktive per paveldėjystę. Kad tai yra teisinga, mums paliudyja ir kitų silpnųjų sutvėrimų elgimasis. Maži vaikai randa malonumą kankindami vabalėlius, paukščius, mažus šunėlius, ir esti labai žiaurūs. Brehm sako, kad kalibriai yra mažiausi ir žiauriausi paukšteliai. Užpulti stipresniųjų priešų, jie stengiasi jiems išlupti akis savo ilgais ir smiliais snapeliais.

Dabar mums reikia jieskoti gailęstingumo pradžios. Moters gyvenime didžiai svarbią rolę lošia motinystė. Motinystė visad yra altruistiška funkcija. Žemesniame organiško svieto skyriuje tasai altruizmas yra tik fiziškas aktas ir užsibaigia atidalinimu savo motiniško kuno pavidale spurgo arba kiaušinio. Augštesniame skyriuj tas altruizmas tampa psichišku ir susideda iš sąmojingo pasišventimo savęs rasės gyvybės naudai. Kas yra pamatinė prigimtis to altruistiško aukavimosi? Motinystė yra suteikimas apsaugos silpnam sutvėrimui—kudikiui. Tad moterė išsivystė jausmai, funkcija kurių yra teikimas pagalbos silpniesiems. Iš pradžios motinystė teapglobia savo ir kitų kudikius. Tai yra pirma gailęstingumo stadija, tokia pat, kokią matome pas gyvulius ir tarp laukinių žmonių. Toliau augštesniame psichologiškame besivystime tas gailęstingumo jausmas išsiplatina ir apima ligonius, senus, miriop pasmerktuosius. Tik silpnieji gali gailęstingumą sukelti. Gailęstingumas moterėje yra vien iš motiniško jausmo išaugęs. Reikia taip-gi pastebėti, kad jautresnis gailęstingumas moterėje apsireiškia dėlto, kad ji pati silpnė ir žemesnio proto. Stiprus vyrai, sunkiau gali atjausti silpnųjų vargus; H. Spencer sako, kad gailėties nelaimingųjų geriausia gali tas, kurs pats panašią nelaimę yra patyręs. Po sunkios ligos, žmonės pasidaro jautresni, ir daugiau pradeda užjausti kančiose esančius. Moteris-gi yra nuolat liguistos.

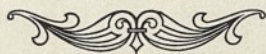
Beto moteris ne tiek buvo intrauktos į kovą už buvį, kiek vyrai. Toj kovoj vyrui dažnai išpuolė neatsižvelgti į visas bėdas, kurios sekė arba jo auką arba jo konkurentą; tas jį ir sunejautrino. Reikia dar pripažinti

ir tai, kad lytinė meilė taip-jau turėjo intekmės išsivystant moters gailestingumo jausmui. Svarbiausioji ypatybė moters meilės vyro yra savęs išsivadėjimas ir pasišventimas. Moteris randa savo palaimą atsiduodama vyrui ir atnešdama jam sunkiausias aukas. Kiekviena moteriškė nešioja savo širdies gilumoj neišsiamiamą turtą pasišventimo, kuris krovėsi ir vystėsi per šimtmečius, jai gyvenant šale vyro ir besistengiant ingyti jo prielankumą. Nieko nėra lengvesnio, kaip išdalinti tą turtą nelaimingiems, jaigu neatsiranda jai vyro, kuriam tą atidavus. Artimas ryšis tarp gailestingumo, meilės ir motinystės yra parodoma tuo faktu, kad labdarystės didvyrės dažniausia yra našlės be kudikių arba visai nevedusios moteris. Kuomet moteris turi mylimą vyrą arba kudikius glamonėti, ji ne taip giliai užjaučia nelaiminguosius.

Tatai klausimas apie moters gailestingumą ir žiaurumą gali būti atsakomas tik taip: gailestingumas ir žiaurumas gyvuoja moteryj viens greta kito. Šiandien ji maloni, angeliškai gera, meilaširdinga, ryt ji bus žiauri, atkakli. Iš vienos pusės, jos silpnybė gamina joj žiaurumą, iš kitos pusės, motiniškoji meilė, jos žemesnis protas, net jos prigimties silpnybė vysto joj maloningus jausmus. Moteris didžiausiai susijautrina išvydus apleistą sutvėrimėlį, bet tai nesulaiko jos nuo žiaurumo, jaigu tik ji taps įzeista kaipo pati arba motina. Tad moteris myli, neapkenčia, ramina, žeidžia sulig to ar ji randasi akyvaizdoj draugo, priešo, nelaimingo arba konkurento.

Gailestingumas moteryje stiprėja civilizacijai besiplėtojant. Civilizuota moteris nekankina ir nelieja kraujo savo priešo. Gailestingumas tampa normaliu moteriško proto stoviu, o žiaurumas—išėmimu. Galima tad tikėtis, kad ateities amžiuose moteris pasidarys visai geros.

Pr. Gudas.

Spiritizmas.

Vokiečių publicistas ir hipnotizierius, Reinhard Gerling'as neseniai išleido brošuraitę apie spiritizmą, kuriuo jis užsiima jau 24 metus.

Iš to jo patyrimų apskelbimo matoma, kad principiališkai jis nėra priešininkas okultizmo, tačiau netiki į viršprotinės jėgos esybę. Kaip specialistas hipnotizmo srityj jis interesuojasi vien taip vadinamo "transo" apsišėkimais, kad spiritizmo medium'ai tampa lyg tarpininkais, pepasakojančiais klausytojams "dvasių" apreiškimus. Gerling'as išveda, kad toks transas, arba perėjimas žmogaus iš naturalio stovio į "viršnaturaļį" nėra kas kita, kaip tik paprastas hipnotiškasis arba somnambulis miegas. Į tokį miegą įpulti gali ir be hipnotizieriaus įtekmės įspudinga ypatu, ir tuomet patįs savaimi iš omens gelmių kyla atmi-

nimai tokių dalykų, kurie kuomet-nors į tos ypotos smagenis padarė įspudžius, bet nesukėlė jokios domos, tik palietė pajautas ir greit nuėjo į užumarštį, o tokio miego laiku patįs atsikartoja mechaniškai, kaip pvzd. fonografe. Žinomi yra atsitikimai, kad kaimo mergina tokiu somnambulio miego laiku recitavo latiniškus ir graikiškus sakinius, kuriuos prieš keliolika metų buvo girdėjusi kleboną balsiai skaičius evangelijos tekste ir prisirengiant prie pamokslų.

Pastaruoju laiku gydymo dėlei hipnotizieriai savo pacientus užhipnotizuoja, kad išgauti iš jų "amnezus," t. y. kad gydomasis prisimintų sau kokį senai įvykusį atsitikimą, pagimdžiusį tūlą ligą, kurio tai atsitikimo šiaip joku budu atsiminti negali. Transai remiasi autosugestija. Monotoniškas niukimas kokios liudnos melodijos, o tankiai net paprastas sakiny: "pradėkime seansą"—užmigdo įspudingas ypatas, ypač ta sugestija labjaus veikia į tas ypatas, kurios jau pirma yra buvusios tokio transo stovyje.

Ačiu spiritistui Stead'ui*, įsteigusiam Londone "dvasių Biurą," tikėjimas į spiritizmą labai sustiprėjo. "Dvasių Biure" — žinoma už piningus — kiekvienam suteikiama visokie patarimai ir, rodos, nuo jo mirusiųjų bočių. Vokietijoje-gi buvo net bylos, kuriose svarbiausias roles sulošė spiritizmas. Vokietijoje randasi suvirš 3 milijonai spiritizmo išpažintojų, Francijoje, Italijoje, Holandijoje, Skandinavijos pusiasalyje ir Anglijoje spiritizmas taipgi labai išsiplėtojęs, o tarpe spiritizmo išpažintojų randama mokslinčiai, artistai ir ypotos iš augštosios aristokratijos.

Nors spiritizmo apsišėkimai yra gana seni, tikrasai spiritistiškas judėjimas datuojama tik nuo pusės pereito amžiaus, o į Europą jis atėjo iš Amerikos. Tukstančiai žmonių pradėjo tikėti į viršgamtiškąs jėgas esybę vien todėl, kad su įtemptomis mintimis ir drebančiais nervais apsėdę stalelius su nuostaba patyrė, kaip stalelių kojos, lyg plunksnos dvasių rankose, rašė atsakymus! Tačiau šandien tie "viršgamtiški" apsišėkimai galima išaiškinti visai naturaliu budu. Ne dvasios ranka stumdo stalelį, bet sudėtos ant stalo apsėdusiųjų jį žmonių rankos, kurių raumens po įtekmę įtemptų nervų nepatėmijamai dreba ir susilieja į vieną bendrą judėjimą; nuo šio judėjimo juda ir stalelis. Pasitaiko, kad laike tokių posėdžių įspudingos ypotos patenka į transo stovį, kalba nustebinančias kalbas ir rašo atsakymus, paprastai palaikomus už "dvasių" apreiškimus; o ištikrųjų tie "apreiškimai" išreiškia vien nuosavas įpuolusiojo į hipnotizmo miegą asmens pažiuras. Tokiame stovyje esant, spiritizmo mediumai

* *Tas patįs Stead, kurs paskendo su laivu "Titanic" šių metų balandžio 15 dieną. Žr. straipsnį apie Stead'ą.*

paišo ir piešia, ir negalima užginčyti, kad kartais jų veikale nebuna tikro artizmo. Tačiau ištyrimas parodo, kad tokiuose atsitikimuose apsireiškia tikrai natūrališkas paišančiojo talentas, kuris kitaip negali apsireikšti ar dėlei tos ypotos nebrūšos, ar kokių kitų priežasčių dėlei.

Kitaip dalykas stovi su fizikaliskais apsireiškimais ir t. v. "materijalizacijomis." Spiritistai tikrina, jog "mirusiųjų dvasios" tulose apystovose įstengia apveikti žymias priešgynybes, pakelti sunkius daigtus, o net materijalizuoties, ir prirodymui to priveda įvairius moksliskus išvedžiojimus. Pvzd., daugelio spiritistų laikoma nesumušamais prirodymais seansų protokolai, surašyti stropaus anglų moksliniko astrofiziko Crookes'o. Tačiau tie protokolai nepilnai sutinka su tuo, ką Crookes vėliau laikraščiuose apskelbė, o net daugelyje punktų priešgyniauja. Crookes, apskelbdamas laikraščiuose savo tvirtinimus, turėjo pasirokuoti su kritikais, kurie ne labai greit tenori įtikėti by-kokiai pasakai, o pagaliau ir pats Crookes nieko nepripažino, kad jo patyrimai yra dvasių įtekmės vaisiumi. Kągi besakyti apie kitų "spiritistiškų profesorių" tvirtinimus, kaip ve: Sladų, Schradiekių, brolių Deanpirtų, Bastianių, Eusapijos, Palladino ir kt. Visi jie buvo paprasti monininkai, daugelį kartų demaskuoti, kaip apgavikai.

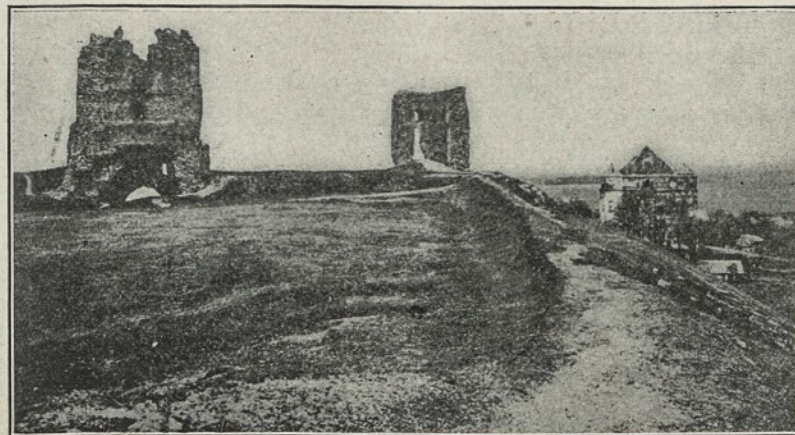
Tarpe tikinčiųjų į dvasių esybę išrasta juokinga teorija, buk mediumai tankiai mėgstą apgauti ir neteisingai perpasakoti dvasių apreiškimus. Ta nuomonė per ilgą laiką leido Eusapijai meluoti tikintiems į dvasias, kuomet sverta laisakai. Eusapija prirodinėjo, kad dvasių ranka nusveria, o pasirodė jog Eusapija prigelbsti dvasioms savo ilgų nuo galvos plauku, su kurio pagalba tik ir galėjo svarstyklių rodyklę pakelti augštin, ar nutraukti žemyn. Slade-gi naudojosi ypatingai padirbtu staliu, kurį vėliau nusipirko Schredieck'is. Spiritistas Bernhard'ts, Berlyne, ilgai stebino susirinkusiuosius savo "muzika iš dvasių sferos," kol nepatirta, kad

Bernhardas turi tam-tikrą vamzdelį, paslėptą tokiu budu, kad, jam atsisėdus ant kedės, prisispausdavo nuo to pozityvo knypkutė, ir iš instrumento ėjo tonai, neva dvasių muzika. Labjausia sukompromitavo spiritizmą garsi spiritistė Ona Rothe, "gaudavusi gėles iš dvasių darželio."

Laike seansų,—kuriuose tebuvo galima dalyvauti už gana augštą mokestį — Ona Rothe susirinkusiems duodavo dovanas — "gėles iš dvasių darželio," arba brangumynus iš Aigypto piramidų. Senus blizgučius, kuriuos supirkdavo iš visur, ji dalindavo savo ištikimiems kaipo faraonų "aportas." Tas "gėles iš dvasių darželio" turėdavo paslėpus po savo rubais, iš kur ištikro gabiai ir nepatėmyjamai mokėdavo išimti. Gerlingas tris kartus turėjęs posėdį su Ona Rothe, kol, ačiu ypatingai aplinkybei, pasiukė jam susekti klasta. Ji jau ir pirma buvo sugauta, kaipo apgavikė, Hamburge ir Zūriche; tačiau tatai spiritizmo šalininkų neatgrasino nuo lankymosi į jos seansus. Gerlingas patėmijo, kaip ji ėmė gėles iš guminio maišelio, prikabinto prie sejonno. Gėlės buvo apsaugotos nuo suvytimo tuomi, kad maišelyje prie gėlių buvo ir tam tikslui padarytos ledinės lazdutės; tatai "gautos nuo dvasių" gėlės visuomet budavo šviežios, tartum tik nuskintos, dagi su nenudžiuvusia "dangiškąja rasa"...

Dvasių materializaciją Gerlingas bando išaiškinti tuom, kad beveik kiekviena iš dalyvaujančių ypatų mato dvasioje kokią kitą mielą jai ypatą iš "kito pasaulio," suggestija ir šiame apsireiškime neabejotinai lošia svarbiausią rolę. Apskritą savo nuomonę Gerlingas išreiškia tuom, kad "dvasių intelekto" apsireiškimas — tai ne kas kita, kaip tik neapsakomai įdomi ir tyrinėjimo verta sielos veikmė, gimdanti pas vieną ypatą tas pačias mintis, kurios kilc pas kitus dalyvaujančius. Bet sulig dvasių veikmės kilnojime kokio sunkaus daigto, atrakinimo spy nų ir apskritai materializacijos, tai visada dalykas rišasi su gudriai užslėpta apgavyste.

J. B. S.

Kernavos Pylis.

Gyvenimo Atbalsiai.

I.

AIRIJOS "HOME RULE".

(Iš "Z. Ž.).

Airijos autonomijos klausimas jau beveik išrištas airių naudai. Nepersenai Anglijos valdžia įnešė į parlamentą projektą sulig Airijos autonomijos. To dėlei Airijos nacjonalistų lyderis, John Redmund, patalpino laikraščiuose straipsnį, kuriuo parodo Europos visuomenei to klausimo istoriją, pilną dramatiškumą, ir aiškina jo svarbą Anglijai ir Airijai. Čion, kad ir sutrumpinę, paduodame minėtą Redmundo straipsnį.

"Šimtas ir dvylika metų praslinko nuo to laiko, kuomet aktas apie suvienijimą Airijos su Anglija panaikino Airijos parlamentinę nepriegulmybę; bet nuo to laiko, kaip šis įstatymas įsigyvendino, kova už sugrąžinimą Airijai laisvės nepasiliovė nė valandėlei. Įvairiais laikais toji kova įvairiai ir apsireikšdavo. Tarpais ji apsireikšdavo konstitucijiniuose rėmeliuose, o kartais ir revoliucijos pavidale, bet jos motyvai visados budavo tie patys: tauta pati norėjo tvarkyti savo dalykus.

"Nuo to taip-gi laiko Airijos nacjonalistai kovojo už parlamentą, kurs kontroliuotų administratyvišką, nuo jo priklausantią, valdžią, o pats priklausytų nuo imperijos parlamento, kaipo šio pastarojo aktu įkurtasis. Tą reikalavimą paskelbė jau Parnell, o dabar tą reikalavimą ir mes remiame. Mes reikalaujame, kad Anglijos parlamentas pasielgtų su mumis taip pat, kaip jis pasielgė su kolonijomis už okeano; kad jis pas mus, kaip ir ten, įsteigtų įstatimdavystės įstaigą, kuri pridabotų ir tvarkytų visus Airijos reikalus. Ir tuom pat laiku mes pripažįstame, jog, ačiu geografiškam padėjimui abiejų salų, tarp jų turi būti tampsresnis sąryšys, negu tas, kurį matome tarp Didžiosios Britanijos ir Kanados. Mes patariame, kad Westminsterio parlamentui būtų pavesta spręsti ne tik tuose klausimuose, kurie paliečia augščiausiąją šalies valdžią, bet ir vidurinėse bei kolonijų politikos klausimuose. Toliaus, mes pripažįstame, kad kariumenės klausimuose, apeinančiuose abi šali, turi viešpatauti vienybė, o kontroliavimas armijos ir laivyno—tai visiškai Didžiosios Britanijos parlamento privilegija. Tokiu budu mūsų reikalavimai galima suvesti prie sekančio: mes reikalaujame parlamento, kuris užsiimtų išimtinai Airijos dalykais, kurio žinioje būtų administratyviškoji šalies valdžia ir, nors jis bus liuosai Airijos gyventojų renkamas, turi būti surištas su Didžiąja Britanija ne tik bendra valdžia, bet ir bendra kariumenės kontrole.

"1886 m. Gladstone pirmu sykiu įnešė billių apie Home Rule. Billius atmesta ačiu dideliu skyliu jį partijoje, o artimiausiuose rinkimuose laimėjo unijonistai. Nuo 1886 iki 1890 m. klausimas apie Home Rule žaidė labai svarbią rolę visos Anglijos gyvenime.

Po tam įvyko tragedija Parnell'o gyvenime, ir Airija per 10 metų kentėjo nuo naminės karės. Vienok ir prie tokių neprielankių aplinkybių Home Rule laike rinkimų 1892 m. laimėjo didžiumą 40 balsų. Žemutinė palata priėmė Home Rule, užtat augštutinė jį atmetė. Kuomet Gladstone pasitraukė nuo politikos, jo vietą užėmė Rosebery; jo atsinešimas į Home Rule niekad nebuvo širdingas. Išpradžių jis lyg buvo jo šalininku, o paskui atvirai sustojo jo priešų eilėse, o liberališkoji partija su tokiu vadovu greitai ėjo savo prazuties linkui.

"1895 m. unijonistai ir vėl laimėjo, o 1900 metuose, kad sustiprinus savo įtakę, jie išnaudojo popularišką tuo metu karę Pietinėje Afrikoje.

"Visuotiniuose rinkimuose lapkrityje 1906 metuose rinkėjams aiškiai pastatyta klausimas apie Home Rule draug su klausimu apie lordų palatos veto. Tie patys klausimai reikėjo išrišti ir gruodžio mėn. 1910 m. Ir abiejuose atvejuose išrinkta parlamentas su didžiuma 120 balsų, buvusių už Home Rule.

"Šioje valandoje dalykų stovis yra šitoksai: mes ketvirtu atveju valdome žemutinę palatą, kurios didžiuma yra mūsų pusėje, ir trečiu atveju mes turime valdžią, kuri pažadėjo įstatymų keliu užtvirtinti Home Rule. Dėlei to tai tas klausimas dabar randasi abiejų šalių demokratijos rankose. Augštutinės palatos veto, kurs buvo nepašalinama kliūtis Airijos laisvei iškovoti, dabar aprubežiuota. Todėl galima yra, kad konfliktas dėlei Home Rule parlamente ir visoje šalyje užsitrauks iki trečiai sesijai.

"Akyvaizdoje tų aplinkybių mes šaukiame į Europą morališkos paramos.

"Mes tvirtiname, kad unija tarp Anglijos ir Airijos visai griuvo, kaip tai matoma iš jos pasekmių. Airijos gyventojų skaitlius, siekęs 1845 m. aštuonių suviršum milijonų, dabar vos tesiekia 4¼ milijonų. Valdymas Airijos atneša Anglijai milžiniškus nuostolius. Nuo gyventojų, kurie beveik visi užsiima žemdirbyste, imama mokesčių suvirš 10 milijonų svarų sterlingų, o metiniai išleidimai tai šaliai valdyti perviršija tą sumą 2-mi milijonais. Airijos administracija nėra saviška su tauta kaip prie liberališko, taip ir prie konservatyviško režimų. Toks svarbus dalykas, kaip auklėjimas tautos, randasi rankose tarybos, kuri prieš nieką neatsako už savo darbus. Veinu žodžiu, Airijos administracija nekam teverta, o vienok brangiai atsieina. Airijos gyventojai sumažėjo, o nežymus buvio pasigerinimas, tėjamas atskiruose atsitikimuose, įvyksta tik ačiu tinkamai žemiųjų reformai, kuri iškovota per taip didelę agitaciją, kad ši panėšėjo revoliucijai. Westminsterio parlamentas yra užverstas išskirtinai Didžiosios Britanijos ir abelnai visos valstybės dalykais. Jis neturi laiko Airijos dalykams, o jai ir turėtų užtektinai laiko, tai jis nepažįsta, kaip reikia, vietinių reikalų.

"Pagaliaus,—ir tai, mes manome, svarbiausis priparodymas,—mūsų neapveikiamas nacjonalis jausmas

reikalauja, idant mums būtų suteikta ta pati įstatymų pripažinta laisvė, kuria be jokių kliučių atskirta tokios šalys, kaip Australija ar Naujoji Zelandija, nors tų šalių istoriškasis gyvenimas dar nebuvo prasidėjęs, kada Dublinas jau buvo vienas didžiausių Europos miestų, ir kada jame atsilikdavo įstatimdavystės sueigos posėdžiai, kuriuose dalyvaudavo daugybė įžymių žmonių.

“Musų nuomone, netik Didžioji Britanija, bet ir visa Europa turi laimėti, tai reformai įvykų. Tiktai ta reforma gali pagelbėti airių tautai pilnai ir laisvai išsivystyti...”

II.

IŠ KRYMO HISTORIJOS.

Kaip brangiai Krymas lėšavo Rossijai, parodo A. Kosič laiške į redakciją laikraščio “Zapr. Žizni” (N13, 1912). Paminėsime čia tą laišką:

“Krymas apsiėjo Rossijai brangiai.

XVI amžiuje jis buvo, anot chronikininko (lietopisco), “bedugnė, gerianti Rossijos kraują”. Apie tą baisų laiką senovės tyrinėtojas A. I. Bertje Delagart rašo:

“Visas Krymo jurtas beveik neturėjo, arba nežinojo kitokių šaltinių gyvenimui, kaip rusų donė, rusų nelaisviai, grobiai iš Rossijos. Budavo ir taip, kad, matant, kaip eina per Perekopą ilgių-ilgiausios nelaisvių-rusų eilės, klausinėta: ar-gi dar pasiliko žmonių Moskvos žemėje?...”

1736 metuose rusai pirmučiausiai įsiveržė į Krymo širdį ir, laipsniškai pavergdami jį savo įtekmei, 1763 m. suvienijo jį su Rossijos imperija.

Kaip-gi pasinaudota tuo brangiai apmokėtu žemės sklypu?

Visų pirma—išvežta iš ten visi krikščionys (dar prieš oficialią suvienijimą, 1778 m.).—“Kam ir ko dėlei tai buvo reikalinga?—klausia Bertje Delagard.—Į šį klausimą niekur negalime rasti atsakymo...”

Tas darbas pavesta Suvorovui, ir Aleksandr Vasiljevič atliko jį savotišku būdu: “numatymas, greitumas, spaudimas”, (glazomier, bystrota, natisk). Pradėjęs visą darbą gegužės mėnesyje, jau rugsėjo mėnesyje pranešė, kad visi krikščionys išvežta, liko tik 288, o ir tie lig laikui, iki pavasariui. Išsikraustė suvirš 31.000 abiejų lyčių žmonių, išsivedė su savim galvijus, išsivežė visą turtą, apvalė visas bažnyčias ir visa, kas jose buvo, palikdami tiktai griuvėsius...”

Po tulam laikui 13 šeimynų sugražinta į Alupką, netol Jaltos; mat, Potemkin'as mėgdavo oyster'ius, o Kryme nebelikę buvo žmonių, mokėjusių juos gaudyti...

“Ištikrųjų, įstabus yra apveizdos keliai: krikščionybė per septynioliką amžių viešpatavo Kryme, platinosi, kovojo, kentėjo, mažėjo, žuvo, bet vis-gi užsilaukė—ir likos išnaikinta krikščionių tautos, atėjusios neva išgelbėti ją, bet užmiršusios, kad ir ji pati čia, Kryme, pažino krikščionybę. Ir tuokart visą, kas buvo krikš-

čioniška, taip apvalė ir išnaikino, kad visame Kryme teuzsilaikė viena Georgijo monastyro cerkvė, ir ta pati apdraskyta, be kningų, paveikslų, rubų...”

Kitu atžvilgiu buvo kenksminga ta tiktika, kurios prisilaikyta laike Rossijos karės su Turkija 1806-1812 m. Turbuti, prisibijant turkų, karės ministerija paliepė išvesti iš Krymo arklius,—išvesta apie 300 tūkstančių arklių... Nuo to labai nukentėjo visa šalis ekonomiškuoju atžvilgiu. “Kuomet aš (A. Kosič) 1874 m. buvau pasiūstas į miestą Bachčisarai su komisija suformuoti Krymo-Tatarų Diviziją, Kryme nesurasta 200 tinkamų tam tikslui arklių, o ir tie patįs atvaryta iš Kaukazo Kabardos.”

Dabar Kryme yra daugybė gražių villų, viešbučių ir vasarnamių, daug ten priviso pasilinksminimo įstaigų, kuriose linksminasi Moskvos pirkliai ir pirklienės; o ekonomiškuoju atžvilgiu visas Krymo pakraštis, 200 varsnų ilgio, iki šiam laikui dar neaprupintas. Apie vietinių gyventojų sąlygas aiškiai kalba šis apsiereškimas:

“Man išvažiuojant iš Jaltos, pereinant metų lapkričio pradžioje, vietiniai žemietijos veikėjai davė man sekančias, jų pačių pertikrintas žinias: imant naujokus iš Baidaro ir Bogatiro valsčių (Jaltos pavieta) iš 260 totorų naujokų 95 jų sirgo džiova...”

III.

HERCENO JUBILEJUS.

25 d. kovo 1912 m. sukako šimtas metų, kaip gimė vienas didžiausių Rossijos rašytojų ir mintytojų A. I. Hercen'as. Rusų literaturoje Hercenas stovi lygioj eilėje su Tolstoju ir Turgenevu, ir pats bene trečią užima vietą. Jis mirė 7 d. sausio 1870 m..

Sulaukus jubilėjaus metų tuli rusų laikraščiai patalpino kaikiuriuos Herceno straipsnius, kurių rusų literatūra nežinojo, nes buvo rašyti francuziškai. Taip “Russkoje Bogatstvo” patalpino jo straipsnį “Naujos fazos rusų literaturoje”, tilpusį 1864 m. Herceno redaguojamame ir jo paties leidžiamame “Kolokole” (“Varpas”). Žinoma, pats straipsnis tulais atžvilgiais jau paseno ir negalima pilnai pritaikinti prie to stovio, kuriame rusų literatūra randasi šiuo metu. Vienok-gi Herceno nuomonės iki šiam laikui daug kame nepaseno, užlaiko savo gyvumą ir skaistumą. Šis straipsnis esąs neva papildymu Herceno veikalo, parašyto francuzų kalba: “Du développement des idées révolutionnaires en Russie”, kur jis peržiuri rusų literatūrą nuo pat jos užsimezgimo. Apie rusų literatūrą, kurios tikrąją užmazgą Hercenas mato Petro Didžiojo epochoje, jis šitaip rašo:

“Ta literatūra niekad neperezengdavo už rubežių dvorianų ir įrėdinių luomo (služiloje soslovije)...” Tuokart rusų literatūra buvus “valstybės literatūra,” kaip kad ir vokiečiai kitados turėjo “valstybės filosofiją.”

Pabaigoje 30-tų pereinamo amžiaus metų Hercenas bandė rašyti dramas eilėmis. Tos jo eilės buvo labai

silpnos; tad, patarus Bielinskiui, jis perrašė jas proza. Jose aiškiai pabriežiama susirėmimas senojo ir naujojo pasauliui. Vienoje dramoje parodoma susirėmimas krikščionybės su nusenusia stabmeldyste; o antroje—susirėmimas kvakerių su nusenusia bažnyčia. Pirmosios dramos hero-romėnas Licinius, kurį prikelia ir laimėja krikščionybei apaštalas Povilas; antrosios—William Penn ir kurpius Fox. Tikruoju-gi heroju abiejose dramose yra proletaras, kuris uždrunsta senojo pasaulio gyvenimo aplinkybėse ir turi sutverti naująjį.

Licinius dreba prieš tą didelę katastrofą, kuri turi įvykti. Jis sako: „Įvyksta kasžinkas didelio. Tuo keliu pasaulis jau nebegali eiti: jis pats savo nagais išdraskė sau krutinę ir ėda savo vidurius.“ Jis nebetiki į respublikonų suokalbi ir į tai, kad galima yra atnaujinti Romą.

“Ko jūs norite? — jis sako. — Prikelti Romą? Kam? Kam jūs dirbate, kuom atsiremsite? Bene plebejais? Juk jie jus neapkenčia!

Buvo laikas, plebejas patricijų laikė tėvu.

Tėvas gerai išauklėjo sunų: apvogė jų, užkankino sunkiais darbais, išvijo iš namų, pjaustė jo mėsą į šmotelius už skolas, marino kalėjimuose, keikė jų, o žiurėdamas į jo kietą ranką, klausė, ar jis ne ke-turkojis! Prie pirmo žingsnio jis sudraskys jus į šmotus, ir nieko tame stebėtino. Roma pati savyje nešiojo pražuties gemalą. Bausmės laikas jau atėjo!”

Licinius miršta, bet apaštalas Povilas prikelia jį iš numirusių. Po tam jis visur seka Povilą, persiima jo tikėjimu į naują gyvenimą. Jis mirė senamjam pasauliui, bet prisikėlė naujamjam.

Tokia pat permaina įvyksta su Williamu Pennu po įtekme kurpiaus Foxo pamokslo. Jis atsisako nuo Rymo, kurs, kaip ir Roma, nuseno, ir keliauja Amerikon, kad Pensylvanijoj sutvėrus naują gyvenimą. Pennas, prakeikdamas seną Europą, sako, kad “naujam gėrimui Dievas liepia imti ir naujus indus; reikia, kad tyroje žemėje išaugtų naujas medis be nuodingų senų syvų, kurių prigėrus ištvirkusios Europos dirva.” Bet Fox’as persergėja Penną: “O ar ne ta pati ištvirkusi Europa išauklėjo tave ant savo krutinės? Ar nenusineši tu ten su savim tų limpančiųjų ligų gemalų? Atsimink, kad vergijoj gimę žmonės pažadėtosisi žemės nėra matę; Jie, ir pats Maizius su jais, buvo nešvarūs, vergija suteršė jų dvasią, ir Jehova visus juos palaidojo tyruose...” Foxo teisingai sakyta, ir, pagalios, Penn’as, jau senis, liudi, matydamas, kad senosios Europos nuodėmės atnešta į naująjį pasaulį, ir tas pasaulis—tai naujasis senojo pasaulio paveikslas.

Kova krikščionybės su stabmeldyste ir William Penn privedama Herceno dramose, kad parodyti skirtumą tarp dabartinės visuomenės ir tokios, kokia ji turi būti, pagaliaus ir tam, kad išaiškinus 1848 metų revoliuciją, susirėmimą senojo pasaulio su naujuoju.

Tasai didis rusų idealistas, kaip ir nesuskaitomoji daugybė gerųjų rusų žmonių, turėjo apleisti savo tėvynę ir bėgti į Vakarų Europą, kur jis manė nusiraminti:

kaip nusiramino tokie rusų dvasios galiunai, kaip Gogol, gydęs Rossiją savo “Mirusiomis dušiomis”, ar Tur-genev.

Herceno dvasia, anot V. Golikov’o (“Ned.” N12-13, 1912), tai visa Europos istorija, visa civilizacija, su visais sukrautiniais jos apsireiškimais, priešginumais, bet ir su ja, nors dar tolima, harmonija, “ateities muzika”. Ta dvasia visados mylėjo harmoniją, jieškojo jos, vienok amžinai gyveno joje šventas tezis ir anti-teziso neramumas.

“Kuomet Europa apgavo jo viltis, nedavė tos laukiamos ramybės, ir vietoj jos suteikė jam 1848 m. audras, Hercenas savo veikalu “Nuo ano kranto” prakeikė Europos nusenusį ir besibaigiantį gyvenimą, padėjo, taip sakant, dėmę ištvirkusiai buržuazijai ant kak-tos, kurią puošia proletarų krauju aptaškytas vainikas, sušukęs: “mėtavokite ir parodykit mėtavonės vaisius!” Dvasios akimis matydamas mirštančią Europą, Hercenas matė, kad miesčioniškoji Europa užbaigs savo biediną gyvenimą”, ir “užstos pavasaris,—trečias visuotinosios istorijos tomas.” Tą pavasarį, tą istoriją turėsianti pradėti rusų tauta...

“Gal buti, baigia V. Golikov, kad tai klaida perspektyvos nuo daugybės meilės ir nusiminimo,—tai puikus tikėjimas į savo tėvynę,—bet, kaip ten nebutų, Hercenas savo svajonėmis ir laukimais netik iškilo augščiau už visus sągadyniečius, bet žiuri į gilią ateities tolybę ir per mūsų gadynę...

“Vienok ir socializmas, kurio praplatinimui Rossijoje Hercenas taip daug pasidarbavo, nebus jo paskutinis žodis. Be socializmo jis skelbė naują, dar mums nežinomą erą. Tai—“amžinas gyvenimo lošis...”

* * *

Paminėjau, kad gerieji Rossijos (tankiai ir Lietuvos) sunų yra priversti burių buriais bėgti iš tėvynės; o jai nenori bėgti—juos šaldo taigos ir tundros, arba pudo kalėjimai. Ir taip tęsiasi metų metais, be paliovos. Maza to. Pastaruoju laiku toje nelaimingoje šalyje biurokratija dar energiščiau sujudo prieš rašytojus; rauna juos, kaip sako M. Gorkij, visuomenei iš gerklės, kaip liežuvį, o visuomenė, matomai, nejaučia, kad tuo keliu biurokratija nori apsaugoti nuo tų žmonių, kurie mato visuomenės žaizdas ir daromas jai skriaudas, o matydami negali tylėti. Gi toje šalyje, kur inteligentija dar jauna, o pertat darbšti, energiška ir pasišventusi, kiekviena intelektuališka spėka yra begalo brangintina.

Kitose šalyse ne taip dedasi ir ne taip dėtys, jai jose apsireikštų bent vienas toks dalykas, kurių šimtai apsireiškia Rossijoje. Gana paklaudyti, ką sako M. Gorkij apie Italiją ir jos rašytojus.

“Kuomet Romoje, ar tai Korso gatve, ar kita, eina Gabriele d’Annunzio, Giovanni Cena, ar Neapolyje Benedetto Croce—nėra nė vienos galvos, kuri nenusi-

lenktų prieš juos,—policistai, vežėjai, pardavėjai, storas burzua ir įrėdnis, visi su vienoda pagarba nusiima kepures prieš juos.

“Kuomet mirė Amicis, Carducci, G. Rovetta, Rapisardi—kas sykis iškildavo visos tautos gedulės; Mario Rapisardi laidojant buvo uždarytos visos krautuvės Katanijoje, sustabdyti darbai dirbtuvėse...

“...Žmonių pagarba sulig tų, kurie stovi tautos priešakyje, paliečia ir tuos, kurie dėlei įvairių aplinkybių pasiliko užpakalyje; tą jausmą perėmė liaudis, jis atsispindė kiekvienoje ypatoje, ir tokiu budu žmonyse lengviau auga tai, kas yra žmoniška, kulturiška, sociališka... Kultūros esybė—tai pagodojimas ypatos, patikėjimas jos dvasiškoms spėkoms, dar neapreikštomis, bet galimoms ir visados brangintinoms... Kultūros veikimas—tai stengimos iššaukti gyveniman juodaugiausia proto ir valios, paliuosuoti fiziškai pavergtąjį žmogų, idant jo fiziškoji energija būtų sunaudota dvasiškai energijai pagaminti...”

Kuomet kiekvienas žmogus išmoks kitame žmoguje pagodoti save ir kuomet stengsis kitame matyti daugiau gero, negu negero,—tuokart ištikrųjų galėsime atjausti kultūros veikimą, ko dabar, deja, nejaučiame.

V. K. Rėk.

W. T. STEAD.

Daugiau kai pusantro tukstančio žmonių paskendo jurų gelmėse su didžiausiu laivu “Titanic’u” šių metų balandžio 15 dieną. Skaičiųjų paskendusiu yra įžymus anglų laikraštinkas William Thomas Stead.—Šitai trumpas jo gyvenimo aprašymas.

W. Th. Stead gimė 1845 m. liepos 5 d., Embletone, Northumberlande. Jo tėvai buvo neturtingi, ir iš mažens jis daug vargo prityrė. 1871 m. patapo Darlingtono laikraščio *Northern Echo* redaktoriu. 1880 metais buvo pakviestas Londonan už redaktoriaus padėjėją prie *Pall Mall Gazette*; vėliaus redagavo tą laikraštį pats. Didžiai indomavo viešais klausimais, ir turėjo didelę inteknę į politiką ir tuolaikinį žurnalizmą. Įvedė laikraštijon daug naujybių, sumanė naujoviškus budus, kaip žinias rašyti, kaip visas laikraštis vesti ir tvarkyti. Jo paties straipsniai budavo pilni gyvybės, entuziazmo, ugnies. Juose jis nepasigailėdavo nieko. Ir dėlto taip atsitiko, kad buvo pasodintas trims mėnesiams kalėjiman už straipsnius, kuriuose kaltino Londono didžiunus platinant paleistuvybę. Išėjęs iš kalėjimo, nebegalėjo likti *Pall Mall* redaktorium. Tad įsteigė savo laikraštį *Review of Reviews* (1890 m.). Be to leido geras, pigias kningas, redagavo spiritualistų organą *Borderland* (1893—1897 m.). Ištikus Boerų karui, W. Stead aštriai kritikavo anglų valdžią, ir stojo boerų pusėje. W. Stead yra parašęs daug ir kningų; svarbesnės jų yra: *The Truth about Russia* (tiesa apie Rossiją), *If Christ came to Chicago* (jaigu Kristus ateitų Chicago), *The Americanization of the World* (svieto amerikanizacija). Su W. T. Stead’o nuomonėmis daug kas nesutikdavo, bet už jo darbštumą, pastebėtiną energiją, entuziazmą ir drąsą visi jį mylėdavo. Pastebėtina apie Steadą dar tai, kad jis ne tik indomavo naujaisiais ištirinėjimais psichologijos srityje, bet ir užsiimdinėjo spiritualizmu, ir, rodos, tikėjo, kad po mirčiai žmonių dvasios dar gyvena ir gali suteikti gyviems žinias.

Jūs Sakot...

Jūs sakot, kad geisti, tai reiškia—gyventi!
Bet kas-gi daryti, troškimams užgesus?
Kas tuokart daryti, jūs man pasakykit!
Kur širdį bedėti?... Kaip sopulius slėpti?...

Taip, buvo gadyne, troškimų kankintas,
Mokėjau svajoti ir geisti mokėjau...
Svajodams ir dainą bandžiau aš sudėti,
Ir ją aš nešiausi, gyveniman eidams...

Bet čion, kur vaitoja vergai pageidimų,
Kur vietoj teisybės tik vylius gyvena,
Kur žmonės kovodami žvėriais pavirsta, —
Svajonė ir dainos į kapines eina...

Pražuvus šiems dvasios skaisčiausiems žiedeliams;
Tik vienas beliko krutinėj troškimas:
Aš trokštu ramybės ir pailsio dvasiai...
Aš noriu pabėgti nuo savęs ir nuo svieto...

Tas vienas, toks mažas, beliko troškimas:
Pabėgt, pasislėpti ir, gal but, užmiršti,
Tuos smugius, kuriuos čion dvasia iškentėjo,
Ir toli nuo svieto išnaujo atgimti!...

3.—IV—1912.

Karolis Vairas.

*

* *

O, drauge! O, broli mielas!
Palinksmink nuilsusią dvasią!...
Paduok man nors vieną lašelį ramybės!...
Štai ašen, nuliudęs, nebtenku kantrybės
Gyvenimo naštai pakelti.

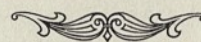
O, drauge! O, broli mielas!
Pastiprink nuvargusią širdį!
Ateik ir atnešk man draugingą žodelį!
Gal tuokart nelaimių užmiršiu ar dalį,
Gal skausmo išmoksiu nejausti!...

Ir dieną tavęs aš šaukiausi,
Ir naktį kviečiau, kad ateitum.
Tavėpsi, matau aš, kvieslys neatėjo...
Gal dingo kur, priešingo nešamas vėjo?...
Gal žuvo, tavęs nepasiekęs?...

O, drauge! O, broli mielas!
Palinksmink, pastiprink man dvasią!...
Atnešk man spėkos nors mažytį lašelį!
Be jos—o, sunku yra nešti šią dalį.
Skausmų, viliugystės, nelaimių!...

15. II. 1912.

Karolis Vairas.

Mačiau.

(Motivas skolinta).

Mačiau aš, kaip pakirstas beržas siubavo,
Kaip žalios jo šakos prieš mirsiant drebėjo.
Ilgai dar, ilgai jis nuo smugių dejavo.
Kiekvienas jo lapas iš baimės virpėjo...
Ir beržo neliko. Jis mirė, pražuvo...
Tarytum visai jo ant svieto nebuvo...

Mačiau aš medžioklėj pašautą stirnelę...
Paško nuo žemės ir puolė ant kelių...
Dar sykį ir kitą ji galvą pakėlė,
O myrius beširdis jau draskė jos vėlę...
Ir stirnos neliko. Ji mirė pražuvo —
Tarytum visai jos ant svieto nebuvo...

Mačiau aš, kaip draugas su myriu kovojo:
Jo raumenys, gislos prieš mirsiant virpėjo,
Jo bėdna krutinė dejavo, vaitojo,
Blakstienos, tarytum prieš saulę, drebėjo.
Ir jo nebeliko. Jis mirė, pražuvo,
Tarytum visai jo ant svieto nebuvo...

28.—III—1912.

K. Vairas.

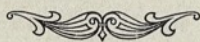

Trioletas.

[Parašytas parodymui, kad ir lietuvių kalboj, kuri tiek daug turi švargždžių, galima kartais sudėti eiles, nepavartojus nei vienos švargždžiosios (c, č, s, š, z, ž) santaros.]

Miela akiai ir krūtinei,
Kad mergelių daug matau;
Kuo daugiau, tai tuo labiau
Miela akiai ir krūtinei.
Kad puikių matau gėlių,
Tai tik akiai malonū;
Kad mergelių daug matau —
Miela akiai ir krūtinei.

Kalėdų Kaukė.

Ad. Mickiewicz.

Audra.

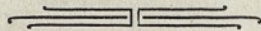
(Sonetas)

Nurauta žėgliai, žlugo vairas, vėtros bingsta,
Baugios miniós balsai, vandenpilų staugimas,
Iėsprūdo lynos, veltuo dar jureiviai imas,
Kraujuotai saulė leidžias, ir jau viltis dingsta.

Sušuko viesula; kalnyną vandeninį,
Kurs iš bedugnės jūrų kaukaroms marmėjo,
Užkópo genijus mirties, ir laivop ėjo,
Lyg káržygys bedaúžas mūrą paskutinį.

Tie guli pusgyviai, rankas užlaužė tasis,
Sudiev sakydamas, glėbin draugams šis puola,
Prieš mirtį meldžias tie, id mirtį nuvaikyti.

Sėdėjo skyrium viens keleivis nekalbąsis,
Ir manė: laimė tam, kas jiegosė nupuola,
Ar melsties moka, turi kam sudiev sakyti.
Vertė Kalėdų Kaukė.

Bepročio Monologas.

Tur but linksma girdėt, kad še vienas iš jus,
Betarnaudams kitiems, pats neteko minties...
Nežinau, gal tikrai taip ir turi jau but'...
Atsisėskit. Klausykit bepročio manęs.

Apsisuko galva. Susidrumzdė mintis,
Nebežiuri akįs. Vaidenas visur.
Tokios šmėklos—baidyklės apsupo mane!...
Nejaukū pasidarė... ir kaip nejaukū!...

Tik bereikia išėiti, apleisti namus...
Nors minčia paskutinį ištarus "sudiev".
O paskui kas bebus—man nerupi visai.
Ir kas gali bepročiui rupėt'?

O kur eit?... Juk vis tiek!... Man nebēr šilumos,
Nēr kas dvasios galėtų suprasti skausmus,
Nēr kas draugišką ranką man ant lupų padės...
Nēr kas man bėmylėti ir glaut' prie širdies.

O širdis, lyg tasai viens keleivis svetur,
Ar šviesi beribėje klajunė žvaigždė,
Sopulingai jautri, nesuranda žmogaus,
Kurs norėtų paremt, nebetėkus drąsos...

Dar visai nesenai aš vilčia gyvenau.
Kovoje aš tikėjausi, vargšas, laimėt'!...
Užmiršau, kad čionai nebturiu aš tiesos
Ko-nors laukti, ir trokšti, ir geisti išvyst'...

Juk visokie žiedai turi žiemą nudziut...
Jiems negelbės viltis. Su manim ir taip-pat:
Nebtekau jau vilties, kankinuosi dvasia,
Nebenoriu skaisčiau bežiurėt ateitin...

Kas stebėtina dar,—aš "teisybės" bijaus,
Aš nenoriu akysun, veidan jai pažvelgt'...
Kitą syk ji man spjovė, įniršus, širdin,
Ir to nieku budu aš užmiršt negaliu...

Galit juoktiesi sau... Man vis viena... Tegul...
Buvo laikas ir pats juokavau iš kitų...
Toks jau deivės Ironijos lemtas likims:
Kas negerbė kitų, yr išjuokiamas pats...

Gal jūs manot tikrai, kad bepročiu virtau?...
Na, manykite sau... Ašen tiek tarsių jums,
Kad prakeikiu aš giminę jusų visai,
Nes tarp jusų, išties, nėra vieno žmogaus!...

Juk jums linksma girdėt, kad še vienas, kaip jūs,
Bedumodams kitiems, pats neteko minties...
Nežinau, gal tikrai taip ir turi jau but'...
Pasidžiaugkit, išklaušę, bepročio manęs...

1912.—IV—6.

K. Vairas

Motina.

(Pasaka).

Gyvenims, baisunas, prislėgė taip vargšę,
Taip širdį sudraskė, sugniauzė krutinę,
Kad ji nebemato, kas dedas aplinkui.
Net žodžių neištar. Jie, tartum sutinę,
Pro lupas jai veržias ir žusta be garso.

Pro šalį gi minios tik bėga, lyg vėjo
 Gainijamos vilnį. Nieks josios nemato,
 Nors gal kas, prabėgdams, veidan pažiuirėjo,
 Matyti—nematė. Čia didžios lenktynės
 Už duoną, pastogę, už aukso šmotelį,
 Čion artimo ašaros niekam nerupi...
 Kas gyvas — tik sau!

Ji ant kelių kunelį
 Paguldzius negyvą, liuliuoja ir migdo,
 Ir dairos aplinkui, lyg proto netekus,
 Ir ji, kaip praeiviai, nė vieno nemato,
 Tik žiuri, tik dairos, apsvaigus, apjakus...

* * *

Džiova dar užpernai jos vyrą pakirto.
 Jis geras jai buvo: darbštus, blaivaprotris.
 Džiova jį suėdė. O džiova jis gavo,
 Berupindams maistą šeimynai ir klotį.
 Ir mirdams paliko mažutę dukrelę,
 Gi grinčioje—šaltį, azustalėj—badą.
 Iš tosios trejbės ji myli tik vieną,
 Kurią ant gatvės ji begulinčią rado.
 Ją vieną temyli. Anuo du tik kenčia,
 Kaip sopulius kenčia nuvargęs ligonis.
 Pabėgti norėtųs, bet kur tu pabėgsi,
 Visur juk tos pačios vargdieniams malonės.
 Pati ji be darbo, kursai tai jau laikas!
 Tad josios dukrelė, smulkutė, mažytė,
 Su laikraščiais ejo į žmones, į minią,
 Kad duonai nors vieną skatiką pelnyti.
 Ir šiandien ji taip-gi į darbą išbėgo.
 Linksma, šokinėjo, tarytum stirnelė.
 “Šiandieną daugiau gal parduosiu...”—čiulbėjo.
 “Rytoj, mat, bus šventė... Sudievu, mamele!”
 Plonytės kojėlės tik trepsi ir kaitos...
 Vien’s bučkis... ir antras... “Sudievu, mamyte!”...
 Ir šiandie, kaip vakar, o vakar, kaip andie,
 Ji ašaras karčias turėjo nuryti.
 Mažutei išbėgus, ji ir-gi išėjo
 Pas poniją kaimynę grindis išmazgoti.
 Vis “kvoterį” gausi. Lengviau, šį-tą turint,
 Su badu ir šalčiu į kovą sustoti.

* * *

“Mamate! Mamate!”—Užgirdo ji klyksmą.
 Ji laiptais ne bėgo, riedėte riedėjo.
 Išpuolė į gatvę. Žmonių minių-minios.
 Vidurgatvyj josios dukrelė gulėjo.
 Gražus automobilius ją ją užgavo.
 Ir nulėkė uždams, lyg bieso galybė.
 Visi, kas tai matė, nutirpo, sustingo,
 Ore-gi aplinkui lakiojo rustybė.
 Ji puolė prie kuono, pakėlė ant rankų.
 Pas daktarus bėgo. Visų jai sakyta
 Jos kudykį mirus... mat, strėnkaulis trūk-

Bet jos netikėta ir kitką manyta:
 Jos spėta dukrelę pavargus nuo darbo,
 Bet gyvą dar esant, vien snaudžiant, sapnuojant!
 Jos spėta dukrelę gardžiau da užmigsiant,
 Jai glaudžiant savęspi, lopšinę dainuojant...

* * *

Ji sėdi ant laiptų, prieš gražųjį namą,
 Vis dairos aplinkui, lyg proto netekus,
 Liuliuoja ir migdo kunelį ant kelių,
 Tik žiuri, tik dairos, apsvaigus, apjakus.
 Da prieš valandėlę prabėgo rustybė
 Par minią žiurovų, ir jos jau neliko.
 Matyt, tai rustybei širdis nepastovi
 Minios vilingingos ne kaip tepatiko...
 Tik bėgdams pro šalį, podraug su praeiviais,
 Galėjai girdėti, kaip žodžiai sutinę
 Pro lupas jai veržės ir žuvo be garso, —
 Tai motinos buvo giesmė paskutinė.

1911. IX. 5. New York.

Karolis Vairas.

* * *

Esama žmonių, kurie pakelia savo širdies sopu-
 lius ant pečių ir neša juos,—tvirtos natūros, jaučian-
 čios savo spėką kaip tik naštos sunkume; tuom tarpu
 kiti, silpnėsi, be valios pasiveda širdies sopuliui,
 kaip ligoniai kad pasiveda ligai; ir širdies sopulys, kaip
 ir liga, perima juos kiaurai, įsisunkia į patį jų esybės
 dugną ir susilieja su jais, pavirsta jų viduje į ilgą
 kovą ir paskui dingsta juose, jiems patiems visai pa-
 sveikus.

Bet yra da ir kitokie žmonės; jie savo širdies so-
 puliuose mato prievartą, ištikusią juos, žiaurumą, kurio
 jie niekad negalės suprasti, kaipo datyrimą, ar baudą,
 ar šiaip tik likimo smūgį. Tokiems žmonėms sopu-
 liai—tai tyranijos apraiška, tai kasžinkas tokio asme-
 niškai juos neapkenčiančio, ir tas kasžinkas ant visa-
 dos palieka jų širdyje savo gylį.

(Nils Liune).

I. Jakobsen.

* * *

Kas aš? Ką aš privalau veikti? Kam galu tikėti
 ir ko galiu vilties? Tuos klausimus aiškina filozofija.

Esmi įsitikrings, kad tu save kituose žmonyse netik
 myli, bet ir neapkenti.

A. P. Čechov.

Nuodėmininkas iš Toledo.

(Versta iš ispanų kalbos).

“Kas nurodys tą apielinę, kurioje dabar randasi ragana, pasivadinsi Marė Spalanco, arba kas ją atves į teismo posėdį gyvą ar negyvą, tas apturės nuodėmių atleidimą.”

Po šituo apgarsinimu pasirašė Barcelonos vyskupas ir keturi teisėjai vienoje tų senai prabėgusių dienų, kurios ant visados pasiliks neišlygintomis dėmėmis Ispanijos ir, gal, žmonijos historijoje.

Apgarsinimą perskaitė visa Barcelona. Prasidėjo jieškojimas. Sulaikyta šešiosdešimtys moterų, panašių į jieškomąją raganą, išklausinėta jos giminaičiai... Viešpatavo juokingas, bet tuomet gilus, persitikrinimas, buk raganos galinėios persimainyti į kates, šunis ir į kitokius gyvulius, ir butinai į juodus; pasakodavo, kad gana tankiai medžiotojas, nukirtęs užpuolusiamjam liutui leteną, pasiimdavo ją, kaip pergale ženkla, bet, atidarydamas savo terbą, rasdavo joje tik savo moters sukruvintą ranką. Barcelonos gyventojai išmušo visas juodas kates ir šunis, bet nerado tose bereikalingose aukose Marės Spalanco.

Marė Spalanco kilo iš vieno stambaus Barcelonos pirklio giminės. Jos tėvas buvo francuzas, motina ispanė. Ji nuo tėvo paveldėjo galliškąjį nerupestingumą ir tą begalinį linksmumą, kuriuo atsižymi francuzaitės; nuo motinos-gi—tikrai ispanišką liemens sudėjimą. Skaisti, amžinai linksma, protinga, savo gyvenimą pašventusi linksmamjam ispanų nieko nedirbimui ir dailoms, ji iki dvidešimties metų neišliejo nė vienos ašaros... Kada jai sukako lygiai dvidešimts metų, ji ištekėjo už žinomo visai Barcelonai vyro, jureivio Spalanco, labai gražaus ir, kaip pasakota, mokyčiausio ispano. Ištekėjo ji už vyro iš meilės. Vyras jai sakėsi, nusižūdysiąs, jai ji už jo nebusianti laiminga. Jis ją labai mylėjo.

Antrą dieną po svodbai jau jos likimas buvo išrištas.

Vakarop, palikus vyrą, ji išsirengė pas motiną ir paklydo. Barcelonos miestas yra didelis, ir ne kiekvieną ispanė gali jums parodyt arčiausį kelią iš vieno miesto galo kitan. Ji sutiko jauną minyką.

— Kaip išeiti į šv. Morkaus gatvę?—ji paklausė. Minkykas sustojo ir, apie ką-tai mąstydamas, sužiuro į ją... Saulė tik spėjo nusileisti. Patekėjo mėnulis ir liejo savo šaltus spindulius Marės veidan. Ne be reikalo poetos, apdainuodami moteris, primena mėnulį! Mėnesienoje moteris šimtą sykių skaistesnė. Gražus juodi Marės plaukai, greitai beinant, pasileido ant pečių ir ant giliai kvėpavusios, besikilnojusios krutinės. Pri laikydama ant kaklo skepetaitę, ji atsismaukė rankoves iki alkunių...

— Tikiu į kraują šv. Januarijaus ir prisiekiu, kad tu ragana!—nė iš šio nė iš to, tarė jaunas minykas.

— Jai tu nedėvėtum minyko rubų, tai aš mįslyčiau, kad tu girtas!—atsakė Marė.

— Tu—ragana!!

Minykas užsikeikė.

— Kur šuo, kurs priešais bėgo? Tas šuo persimainė į tave! Aš mačiau!... Aš žinau... Aš dar neišgyvenau ir dvidešimties penkių metų, o jau aukaltinau penkiasdešimtis raganų! Tu penkiosdešimts pirmoji! Aš—Augustinas...

Marė žinojo Augustiną... Ji apie jį daug girdėjo nuo tėvų... Jis buvo didelis raganų naikintojas ir autorius vienos moksliškos kningos. Toje kningoje jis iškeikė moteris, neapkentė vyrų už tai, kad juos pagimdė moteris, ir didžiavosi iš Kristaus meilės. “Bet ar gali,—ne syki mįslijo Marė:—mylėti Kristų tas, kurs nemyli žmogaus?” Nuėjusi pusvarsni, Marė vėl susitiko Augustiną. Pro vieno didelio su ilgu latinišku parašu namo vartus išėjo keturios juodos figuros. Jos ją praleido pro šalį ir pasekė. Tame burelyje ji pamatė Augustiną. Jie ją lydėjo iki namų.

Už trijų dienų pas Spalancą atėjo diktas, juodai pasirėdęs, panašus į teisėją, žmogus. Tas žmogus liepė Spalancui greitai eiti pas vyskupą.

— Tavo moteris—ragana!—pranešė Spalancui vyskupas.

Spalanco nubalo.

— Melskis prie Dievo!—sakė vyskupas.—Žmogus, turėdamas nuo Dievo brangią dovaną, apreikšti žmonėms nelabą dvasią, atidarė mums ir tau akis. Regėjo, kaip ji persimainė į juodą šunį, ir kaip juodas šuo persimainė į tavo moterį...

— Ji ne ragana, o... mano moteris,—atsakė apsvaigęs Spalanco.

— Ji negali buti kataliko moteris! Ji šėtono moteris. Ar tu dar nepatėmijai, nelaimingasis, kad ji jau ne syki tave suvlyjo nelabai dvasiai? Eik namo ir tuojaus ją čion atveski...

Vyskupas buvo labai mokytas vyras. Žodį “femina” jis išvedė nuo dviejų žodžių: “fe” ir “minus”, pasiremdamas tuo, kad moteris mažiau teturi tikėjimo...

Spalanco išbalo nei nabašninkas. Jis apleido vyskupo rumus ir susiėmė už galvos. Kur ir kam dabar pasakyti, kad Marė ne ragana? Kas patikės? Dabar visa Barcelona persitikrino, kad jo moteris ragana! Visa! Labai lengva suvilti lengvatikį žmogų, o visi ispanai—lengvatikiai!

— Nelaiminga Ispanijos tauta!—mirdamas pasakė Spalanco tėvas-gydytojas.—Bėgk nuo ispanų ir netikėk į tai, į ką jie tiki!

Spalanco tikėjo į tai, į ką tikėjo ispanai, bet netikėjo vyskupo žodžiams. Jis gerai pažįsta savo moterį ir yra persitikrinęs, kad moteris persimaino į raganas tiktai ant senatvės...

— Mariuk, tave minykai nori sudeginti!—jis pasakė jai parėjęs namo.—Jie sako, kad tu ragana, ir liepė tave jiems nuvesti... Paklausk, mieloji! Jai tu ištikro esi ragana,—tai Dievas su tavim! persimainyk į juodą katę ir išbėgk kur-nors; o jai ne,—tai aš jiemis tavęs neduosiu... Jie uždeda ant kaklo grandis ir neduoda miego iki tol, kol kalinys nepradedą ant savęs meluoti. Bėgk, jai tu ragana!

Marė į juodą katę nesimianė ir nebėgo... Ji tik apsiverkė ir ėmė melsties.

— Paklausk!—tarė į verkiančią moterį Spalanco.—Man tėvas sakė, kad greitai ateis laikas, kad juoksis iš tų, kurie tiki į raganas. Mano tėvas netikėjo, bet visuomet buvo teisingas. Reikia, reiškia, pasislėpti kur nors ir laukti to laiko... Labai lengva! Uoste taiso mano brolio Christoforo laivą. Aš tenai tave paslėpsiu, ir tu neišeisi, pakol neateis tas laikas, apie kurį kalbėjo mano tėvas... Tas laikas, sulig jo žodžių, greitai ateis...

Pavakaryj Marė jau sėdėjo ant paties laivo dugno ir, drebėdama nuo šalčio ir baimės, klausėsi bangų užimo ir kantriai laukė to negalimo laiko, apie kurį kalbėjo Spalanco tėvas.

— Kur tavo moteris?—klausė vyskupas Spalanco.

— Ji persimainė į juodą katę ir išbėgo!—sumelavo Spalanco.

— Aš laukiau, aš prijaučiau tai! Bet tai niekis... Męs ją sujieškosime... Augustinas turi didelę dovaną! O, stebuklinga dovana! Eik sveikas ir kitą sykį raganą nevesk! Atsitinka, kad nelabos dvasios pereina nuo moters ant vyro... Pernai aš sudeginau vieną dievobaimingą kataliką, dasilytėjusį nuodėmingos moteries, nenormis turėjusį atiduoti šėtonui savo vėlę... Eik!

Ilgai Marė išsėdėjo ant laivo. Spalanco ateidavo pas ją kas vakaras ir atnešdavo jai ką tik reikia. Išsėdėjo ji mėnesį, antrą, išsėdėjo tretį, o laukiamasis laikas vis neįvyksta. Teisingai apsprendė Spalanco tėvas, bet tam reikia daugiau laiko. Jis gyvena, kaip žuvys, ir jam reikia čieli šimtmečiai... Priprato Marė prie savo naujo gyvenimo ir jau pašiepdavo minykus ir vadino juos varnais... Ji dar ilgai butų išgyvenusi ir, pagalios, sykiu su pataisytu laivu išplaukusi, kaip sakė Christoforas, į tolimus kraštus, kuotoliausia nuo tos prietaringos Ispanijos, jai nebutų atsitikusi baisi, neišvengiamoji nelaimė.

Tasai apgarsinimas, ėjęs iš rankų į rankas, pakliuvo ir į Spalanco rankas. Spalanco perskaitė apgarsinimą ir užsimastė. Ji užinteresvo nuodėmių atleidimas, žadamas pabaigoje apgarsinimo.

— Gerai butų apturėti nuodėmių atleidimas!—dusavo Spalanco.

Spalanco įsivaizdino didelį nuodėmininką. Jo sąžinė griauzė didžiausi nusidėjimai, už kuriuos ėjo ant laužo ir merdėjo kankynėse buriai katalikų. Jaunas Spalanco gyveno Toledoje. Tuomet Toledo miestas buvo magijos ir raganių susirinkimo vieta... XII ir XIII šimtmeityje Toledoje puikusiai žydėjo matematika. Nuo mate-

matikos iki magijai Ispanijoje vienas tik žingsnis... Tėvo prieziuroje Spalanco ir-gi užsiimdavo magija. Jis skruosdavo gyvulių vidurius ir rinkdavo ypatingas žoles... Išmoko nuo tėvo išjuokti "succubi" ir "incubi"... Sykį jis kas-zin-ką malė geležiniame grustuve ir iš grustuvo su ypatingu trenksmu pasirodė nelaboji dvasia pavydalė mėlynos liepsnos.

Tai toks Toledoje gyvenimas. Pasimirus tėvui, Spalanco apleido Toledo, veikia po tam pajautė savyje didelį sąžinės griaužimą. Vienas senas, labai mokytas minykas-daktaras sakė jam, kad jo nuodėmės išsauks atmonijimą, jai jis neapturės nuodėmių atleidimo už kokį-nors didvyrišką žygį... Už nuodėmių atleidimą Spalanco butų viską atidavęs, jai tik butų galėjęs išliuosuoti savo sielą nuo kankinančių jį Toledos gyvenimo atsiminimų. Jis butų atidavęs pusę savo turto, jai tik tuomet Ispanijoje butų buvę pardavinėjamos indulgencijos... Jis pėkščias butų ėjęs į šv. vietas, jai tik nebutų kliudę jo reikalai...

"Nelaimė, kad aš jos vyras, šiaip aš ją išduočiau..." —pamįslijo jis, perskaitęs tą apgarsinimą.

Mintis, kad jam tereikia pasakyti vienas žodis, kad apturėti atleidimą, taip įsmigo jam į galvą, kad nedavė pailsio nei dieną nei naktį... Jis mylėjo savo moterį, labai mylėjo... Jaigu ne toji meilė, ne toji silpnybė, kurią taip pasmerkia minykai ir dar-gi Toledos daktarai, gal buti, ir galima butų... Jis parodė apgarsinimą broliui Christoforui...

— Aš ją išduočiau,—kalbėjo brolis:—jai ji butų ragana ir ne taip graži... Atleidimas—geras dalykas... Bet męs nieko nepralaimėsime, palaukę Marės mirties, tada ją išduosim tiems varnams negyvą... Lai sudegina negyvą... Numirusieji nejaučia. Ji numirs, kuomet męs busime jau pasenę, o senatvėje mums ir pravers atleidimas....

Ištaręs tai, Christoforas nusijuokė ir užgavo broliui per petį.

Aš anksčiau už ją galiu numirti,—patēmijo Spalanco.—Bet, vardan Dievo, aš ją išduočiau, jai nebučiau jos vyras!

Į antrą sevaitę po tai pašnekai Spalanco vaikščiojo ant laivo dėnio ir kalbėjo:

— O, jai ji butų negyva! Aš jos gyvos neišduosiu, ne! Bet aš ją išduočiau negyvą! Aš suvyliočiau tuos praकेiktus senus varnus ir apturėčiau nuo jų atleidimą!

Ir lengvatikis Spalanco nunuodijo savo nelaimingą moterį...

Marės lavoną Spalanco nunešė į teisėjų susirinkimą ir atidavė sudeginimui.

Spalanco apturėjo nuodėmių atleidimą... Jam atleido tai, kad jis mokinosi žmones gydyti ir užsiimdavo chemija... Vyskupas jį pagyrė ir dovanavo savo parašytąją kningą... Toje kninigoje mokytas vyskupas rašė, buk nelabos dvasios tankiausia apsigyvenančios pas juodplaukes moteris... Nelaboji dvasia įlendanti į tuos plaukus...
Vertė I. B.

Karolis Vairas.

Literatūros Evoliucijos Lapai.

(Pagal A. S. Mackenzie ir kitus).

(žiur. "Lais. Mint." N23 ir 25).

Ceylono salos tankumynuose, beveik pačiame salos viduryje, gyvena Veddai. Žodis "Wedda", sanskritiškai *Vyadha*, reiškia—medžiotojas.¹ Šią gentį mini Pedro Teixeira jau 1610 m.² Veddai giminiuojasi su Indijos Dravidais ir yra monogamistai. Kaip ir Australijos juodieji gyventojai ir daugelis kitų medžijančių genčių, jie jau prijaukina sau šunis ir panaudoja juos medžioklei.

Gentis dalinasi klanais, kuriuose pirmąją laiką vyresnysis genties asmuo vyriškosios lyties ir turi sprendžiamąjį balsą bendruose klanų reikaluose. Kiekvienas klanas turi nuosavų medžioklės lauką; tulos žvėrių, paukščių ir šliaužlių rūšis uždrausta žudyti.

Veddai, kaip spėjama pagal tulų faktų, yra tai seniausia Ceylone apsigyvenusi gentis; daleistina taipgi, kad jie lyg anie Pietinės Afrikos Kwai, yra tai liekanos tautos, kuri kitą sykį tebuvo vienintėlė ant salos.

Veddai skiriama į Akmenų ir Kaimų Veddas. Akmenų Veddais (*The Rock Veddas*) vadinama jie dėlto, kad gyvena arba uolų urvuose, arba po nusvirusių uolų. Akmenų Veddai beveik visai nėra linke prie progreso; jie pasikakina tropiškų miškų vaisiais.

Veddų poezija—tai dainos ir mytai. Dainos, kaip ir pas kitas to kultūros laipsnio gentis, beveik visados sujungiamos su šokiais.³ Akmenų Veddų balsai nėra malonus kultūriškų žmonių ausims. Jų poezija, sujungta su šokiais ir religijinėmis ceremonijomis, atsižymi dramatiškais tonais. Šokėjai, sustoję į ratą, šoka, pvzd., vilyčios šokį ir chorą gieda begalo monotoniškai paprastas eiles:

*"Mano nabašninke, mano nabašninke, mano dieve!
Kur tu dabar begyveni?"*

Iš tų eilių matome Veddas garbinant savo mirusiųjų giminių dvasias.

Tradicijinėse giesmėse, giedamose laike taip vadinamųjų "maisto šokių" jau užtēmijama pirmi ženklai eilių metro ir intonacijos dainuojant. Linguodami savo kunus ir eidami šokyje į ratą, jie bando dainuoti sekančius žodžius

*"Eik šen ir dalyvauk su mumis!
Sušelpk mus, kaip kitkart, kol gyvas buvai!
Ateik vis viena kur tu butum —
Ant medžio, akmens, ar girioj, ateik!"*

Užrašyti talismanai, kokius turi Singalėzai, patēmyta ir pas Veddas; kur-ne-kur užėita kningelės iš

¹ Prof. W. Geiger tvirtina, buk kamienas žodžio *Vedda* esąs *vedi*, primenąs veiksmavardį (budvardį) *vadždžita*, kas reiškia—atskirtas.

² D. Ferguson, *"The Veddas of Ceylon"*, 1904.

³ Apie šokius kalbėsime kiek vėliau. K. V.

palmų lapų, laikomos šventomis, orakulais-dievaičiais. Bet-gi tvirčiausias užkeikimas esąs tas, kurį išreiškia medžiotojas lupomis. Šių lupinių, taip sakant, maldų užkeikimų ritmas panėši labiau recitatyvui, ne kaip giesmei. Štai veina toki formula, kurios galybė esanti labai didelė, jai ji kartojama ilgai:

*"O jus, mirusiųjų dvasios!
Imkit nuo mus maisto auką!"*

O čia ir kitas ir-gi galingas užkeikimas, kurio kartojimas apsaugoja žmones nuo šernų. Išvertus jį, jis šitaip skamba:

*"Dievo saulės šerne!
Dievo-mėnulio šerne!
Passé-Buddhos šerne!
Stovėk, šerne, stovėk!"*

Įstabu tai, kad čion pavartojama ir Buddhos vardas; matomai, Veddai apsipazīno su Buddha, tarpininkaujant kaimynams. Buddha laikomas pas juos mystiška esybe.

Veddai net nesapnuoja apie tai, kad suprasti ar išaiškinti sau tų užkeikimų reikšmę, ar prasmę. Visa, kas jiems rupi,—tai atminti, kokia formula prie kokių aplinkybių yra kartotina. O tų formulų jie turi daugybę.

Apie Veddų *mytologiją* nedaug tėra žinoma. Jie tik magiškomis formulomis šaukiasi saulės ir mėnulio, pratėvių dvasių, bevardžių žemės ir oro šmėklų. Tikėdami į pomirtinę dušios gyvenimą, apie Augščiausios Esybės buvimą neturi jokio supratimo. Anot jų, kiekvieno mirusio žmogaus dvasia tampa lyg ir angelu sargu gyviems. Kadangi esama visokių žmonių, gerų ir negerų, tad ir dvasių esama labų ir nelabų. Labosios dvasios aplanko savo giminaičius sapne ir pagelbsti medžioklėje, o nelabosios dvasios neša žmogui ligas.

Nematomame pasaulyje kaip ir matomame pripažįstama dualizmas: kova tarp labų ir nelabų dvasių. Pastarųjų reikią saugoties ir bijoties naktį. Veddai neturi kuningų, nė-gi kokių nors specialiųjų stebukladarių.

* *

Ant Malajų pusiasalio gyvena medžiotojų gentis Semangai, Negritų giminės. Medžioklei jie vartoja lanką ir užnuodytas vilyčias; gelbsti jiems ne visai teprijaukinti rudi šunys. Atskiriamas du, taip sakant, Semangų luomu: vieni—medžiotojai—nomadai ir kiti, turį artimesnius ryšius su Malajais, pradeda užsiimti žemdirbyste; apie šiuos primityviškus žemdirbius čion nekalbėsime.

Tikrieji Semangai, t. y. medžiotojai, tarpais nusi-dazo sau kuną, bet niekad jo netatuuoja; moteris nešioja "magiškas" šukas apsaugojimui nuo pavojų ir ligų. Prisilaikydami monogamijos, jie gyvena mažose, patriarchališkai rėdomose grupelėse. Luomai pas juos nėra žinomi, ir tiktai jų vyriausias vadas yra laikomas pirmuoju tarp kltų lygių jam "sąpiliečių". Visas turtas yra bendras.

Šiaip gyvenime jie nevaratoja (ir nepažįsta) daugiau keturių pirmųjų skaitlinių (1, 2, 3, 4); tuli jų jau pradeda pramokti nuo Malajų ir augštesnės numeracijos. Kaip pas visas medžiotojų gentis, taip ir pas Semangus darbas yra dalinamas sulig lyčių: moteris stato laikines gėtras (šėtras), renka šaknis ir vaisius, verda valgius, dirba ragazes ir audžia audeklus. Vyrai yra puikus medžiotojai ir medžioklėje jie nebėga net nuo tokių žvėrių, kaip dramblys (slonius) ir nosragis.

Semangai savo *poezijoje* vartoja žodžius ne taip pat, kaip šiaip kalboje; jie turi sau "extra" sąjamas (silabas) ir jas pavartoja, kur to reikalauja ritmas. Mylimiausi jų poezijos tema—tai gamta, žinoma, tuose savo apsiuokimuose, kurie rišasi su maistu ir budais jį sau įgyti.

Įtekmingiausias žmogus Semangų gentyje—tai vadas, kurs lošia rolę taip vadinamo Šamano, arba burtininko-gydytojo, kaip kad pas Amerikos indijonus žinomas yra "medikas" (*medicine man*). Ligos tai esą daimonai, šėtonai, kurie reikia ir galima išvaryti su pagalba burtų. Tie burtininkai moką dar ir meiliškus užkeikimus, kuriais gali pasiekti žmogų ir ištolo, o savo įkvėpimo valandose jie pasiekia net ir patį rojų. Jie gali pasiversti į tigrus. Jiems pasimirus, jų dušios pereinančios į dramblius, tigrus ar nosragius.

Semangų natūraliai (gamtiniai) *mytai* yra pasakojimai apie saulę, mėnulį ir žvaigždes. Saulė esanti moteris; jos vyras, vardu *Ag-ag*,—varna. Motina Saulė, priėjusi vakarų kraštą, įpuola į gilią duobę. Žmonės bijosi Saulės užtėmimo; mat, tuokart milžiniškas drakonas kėsina praryti Motiną Saulę.

Mėnulis—moteris. Jos vyras—To Ponn. Jis atrodo lyg ir žmogus, tik visas esąs baltas, kaip medvilnė. Žvaigždės—tai jų vaikai.

Semangai tiki į *tris* viršprigimtas galybes, vadinamas Kari, Ple ir Ta-Ponn (mėnulio-moters vyras); greta jų yra dar mažesnės gamta-dvasios ir žmonės-dvasios.

Šičion privesime legendą apie Kari, griausmą-dievą.

"Aną metą Kari sutvėrė visą žemę ir įsakė dievui Ple tvėrimą galutinai užbaigti. Kuomet Ple sutvėrė žmones, Kari davė jiems savo dvasią. Tie žmonės buvo labai geri. Mirties tuokart dar nebuvo. Semangai maitinosi vaisiais, ir veikiai jų daug priviso. Kari paregėjo, kad jau per daug priviso žmonių. Tada jis nusileido ant Jelmol kalnų pažiūrėti, kas reikia daryti. Semangai, eidami per kalnus, jo nematė, ir niekas negali jo matyti. Jie rinkosi prie jo kojų, kaip skruzdės. Jis nuputė juos šalin. Jo kvapas buvo ugninis ir sudegino visus tuos, kas tik buvo priėjęs arti. Jis įsakė savo kvapui visas žuvusiųjų dušias nunešti į dangų."

Semangai dar turi kelias legendas apie Ple ir jo

seserį. "Ple ir jo sesuo Simei savo išvaizda panešėjo Semangams. Jiedu gyveno Jelmol kalnuose, ant kalno Perak. Jų zinoje buvo Semangų vadai. Simei davė šviesą šviesvabaliams (*firefly*). Jie galėjo buti draug su ja, kuomet ji nakties metu lankė sergančias moteris. Kada žmonės, tuose laikuose, pamatė šviesvabalių pasiuntinį, jie pasitraukė į tankumynus. Nuo to laiko, kaip Ple ir Simei pasislėpė, šviesvabaliai jieškojo ir tebejieško jų tarp krumų. Jie niekada neturi kenkti. Toji Simei išrado piešinius, kurie laikoma talismanais, apsaugojančiais žmones nuo ligų. Tie piešiniai piešiami ant moterų šukų."

Semangai gyvena giriose, tad jie turi ir "gyvuliškus mytus" (*animal myths*) apie įvairius girių ir miškų žvėris. Dramblys ir tigras, anot jų, tai mylimi mirusiųjų vadų dušių žvėris, kuriuose jos ir apsigyvena. Privesime šičion vieną iš tų mytų.

"Tigras ir gyvatė kitą sykį buvo geri draugai. Vieną dieną Ple sulaukė tigrą, kurs buvo beužpuolęs žmogų. Nuo to laiko tigras pastoję nedraugu Ple ir amalų (*mistletoe*), ir užmanė jį (Ple) panaikinti. Gyvatė atėjo tigrui į talką. Bet nosragis—paukštis pagavo gyvatę už kaklo ir nulėkė ją nešinas. Atėjo Ple. Paukštis ėmė kalbėti, gyvatė išsprudo iš jo snapo ir nupuolė žemyn. Ant jos galvos Ple padėjo savo kojoh. Tuokart jis liepė paukščiui pavartyti į šalį tigrą. Ir dabar gyvatės pakaušis yra toks platus ir plokščias nuo Ple kojos. Ženkliai ant gyvatės kaklo pasiliko nuo paukščio snapo. Nuo to laiko nosragis—paukštis visados užmuša gyvates, kaip tik jas pamato. O kuomet pamato tigrą, tai garsiai šaukia, kad pavartyti jį į šalį. Štai dėlko to paukščio plunksnos pavartojama vilyčioms, einant tigrų medžiotų."

Semangų pažvalgos į busimą gyvenimą gana gerai nupiešiama visoje eilėje jų mytologiškų pasakojimų. Štai vienas: "Senų ir išmintingų žmonių dušios eina į Vaisinių-Medžių Šalį vakaruose. Norėdamos patekti tenai, jos pirma turi pereiti lieptą—nuvirtusį, didelį medžio kamieną. Tą lieptą yra labai lengva pereiti, tik ant kito jo galo sėdi iškilminga stovyla. Tas daigtas turi tik vieną šnirpšlę, didelės duobės vietoje akių, dvi begaliniai ilgi ilti, ir ilgus-ilgus pirštų nagus, apsiraičius aplinkui jo krutinės. Tas baisusis daimonas išgąsdino daugybę bėdinų dušių. Jos išsigandusios nupuola žemyn į platų verdantį ežerą, iš kurio jau niekas nebegali išlipti. Čionai jos kankinasi per tris baisius metus, daužosi netekusios vilties ir kabinėjasi krantų. Jai jam norisi, tai Vaisingu Medžių šalies valdovas nuleidžia savo kojas. Jai jos (t. y. dušios) pagauna didįjį jo kojų pirštą, jis ištraukia jas laukan. Jai seniai ir išmintingi žmonės laidojama ant medžių, jų dušios laksto viršų baisiame pavidale."

(*Dar ne galas.*)